

Sisekaitseakadeemia
Sisejulgeoleku instituut

Anti Kaprei

**HÜBRIIDOHTUDE JULGEOLEKUSTAMINE EESTI
JULGEOLEKUEKSPERTIDE KÄSITLUSES PERIOODIL 2014–2022**

Magistritöö

Juhendaja:
Ramon Loik, MA

Tallinn 2024

SISEKAITSEAKADEEMIA MAGISTRITÖÖ ANNOTATSIOON

Sisejulgeoleku instituut	Kaitsmine:
Töö pealkiri eesti keeles: Hübriidohtude julgeolekustamine Eesti julgeolekuekspertide käsitluses perioodil 2014–2022	
Töö pealkiri võõrkeeles: The securitization of hybrid threats in the approach of Estonian security experts in the period of 2014–2022	
Lisad (nt CD, DVD jms): -	
Võtmesõnad: Hübriidohtud, julgeolekustamine, Kopenhaageni koolkond, Eesti julgeolekupoliitika	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Hybrid threats, securitization, Copenhagen School, Estonia`s security policy	
Magistritöö seos riiklike arengukavade ja prioriteetidega: Eesti julgeolekupoliitika alused 2017; Riigikaitse arengukava 2017–2026; Riigikaitse arengukava 2022–2031; Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteetid 2020–2021; Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteetid 2023–2025; Siseturvalisuse arengukava 2020–2030; Eesti julgeolekupoliitika alused 2023.	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
Töö autor: Anti Kaprei Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste tööde autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma magistritöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.	
Allkiri:	
Vastab magistritöö nõuetele Juhendaja: Ramon Loik	Allkiri:
Vastab magistritöö nõuetele Kaasjuhendaja: -	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud Instituudi juhataja: Erkki Koort	Allkiri:

SISUKORD

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU	4
SISSEJUHATUS	5
1. HÜBRIIDOHTUDE JULGEOLEKUSTAMISE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD	10
1.1 Julgeolekustamise teooria	11
1.1.1 Kopenhaageni koolkond.....	12
1.1.2 Julgeolekustamine	15
1.2 Hübriidohtude definitsioon ja komponendid.....	20
2. HÜBRIIDOHUD EESTI JULGEOLEKUEKSPERTIDE KÄSITLUSES 2014–2020	31
2.1 Uurimistöö metoodika ja valim.....	31
2.2 Riiklike dokumentide analüüs hübriidohtude mõiste kaardistamiseks	36
2.3 Ekspertintervjuude analüüsi tulemused.....	42
2.4 Järeldused ja ettepanekud.....	52
KOKKUVÕTE.....	58
SUMMARY	61
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU.....	64
Lisa 1. Intervjuu küsimused	72
Lisa 2. Dokumendianalüüsi koodipuu ja nende esinemine	73

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

ABC relvad – massihävitusrelvad

EJA – Eesti julgeolekupoliitika alused

EL – Euroopa Liit

ELPOL – Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteedi

Hübriidsõda – sõjaliste ja mittesõjaliste vahendite kombineeritud kasutamine strateegilise eesmärgi saavutamiseks (Hoffman, 2017)

KAPO – Kaitsepolitseiamet

NATO – Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsioon

RKAK – Riigikaitse arengukava

STAK – Siseturvalisuse arengukava

EELPP– Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteetid

IKT- Info -ja kommunikatsioonitehnoloogia

SISSEJUHATUS

Viimase kümnendi jooksul toimunud konfliktide hindamine on suunanud hindama, et hübriidohud on 21. sajandi konfliktide üks põhilisemaid tunnusoone. See ühtlasi tähendab mitmetahulisi väljakutseid kõigis julgeolekuga seonduvates valdkondades. Kontseptsioonid, kus sõjalisi, paramilitaarseid ja mittesõjalisi vahendeid kasutatakse sünkroniseeritult strateegilise eesmärgi nimel on leidnud järjepidevat käsitlemist erinevate uurimisasutuste poolt. Enne Ukraina konflikti peaasjalikult vaid sõjandusteoreetikute, nagu Hoffman (2007), Lind (Lind et al., 1989) või Nemeth (2002), aruteludes figureerinud mõiste „hübriidsõda“, leiab tänaseks laialdast kasutamist igapäevases meedias.

Balti Venemaa uuringute keskuse juhi Vladimir Juškini käsitluses algab hübriidsõda just riigi sisese, mitte välise sekkumisega (Juškin, 2016). See omakorda esitab riigi sisejulgeolekuga tegelevatele institutsioonidele veelgi suuremad ülesanded. Eestil on Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooni (NATO) liikmesriigina ootused, et konventsionaalse sõja puhul rakendub kollektiivkaitse ka teiste liikmesriikide poolt. Tänu hübriidkonflikti tunnuste ebamäärasusele ja erinevusele otsesest konventsionaalsest sõjategevusest, ei pruugi Põhja-Atlandi lepingu artikkel 5 meie jaoks piisavalt kiiresti käivituda.

Toetudes eelnevale on magistritöö **keskseks probleemvaldkonnaks**, kas ja kuidas on hübriidohud Eesti julgeolekuekspertide poolt *julgeolekustatud* (ingl k. *securitization*), ehk julgeolekuküsimustena teadvustatud ja sõnastatud. Lähtuvalt Kopenhaageni koolkonna julgeolekustamise teooriast (vt Buzan et al., 1998), mõistetakse julgeolekustamise all mingi eksistentsiaalset laadi julgeolekuohu tõstmist kõrgemale n-ö tavapoliitikast ja sellega tegelemist kiireloomulise ning erakorralisena.

Teema **aktuaalsus** tuleneb viimasest raamdokumendist Eesti julgeolekupoliitika alused (2023), mille järgi nähakse Venemaa eriteenistuste poolt läbiviidavaid hübriidrünnakuid ohuna, mis võivad viia NATO artikkel 5 rakendumiseni (Eesti julgeolekupoliitika alused, 2023, lk 3; vt ka Kaitseministeerium, 2023, lk 6-7). Riigikaitse arengukava 2022–2031 näeb hübriidohtude suurenemist kui ühte riigi julgeolekut oluliselt mõjutavat tegurit (Riigikantselei, 2021, lk 30). Samuti keskendub hübriidohtudele Eesti Euroopa Liidu (EL) suunalise poliitika raamdokument „Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteedid 2023–2025“ (Vabariigi Valitsus, 2023), kus just selle ohu teadvustamisele ja ennetusele on keskendunud mitmed punktid. Hübriidohtudele keskenduvad ka viimased Kaitsepolitsei ameti (KAPO) aastaraamatud, kus 2021-2022

väljaandes lisaks erinevatele hübriidohtude välja toomisele, mõtestatakse esimeses peatükis hübriidohtude üks võimalikest definitsioonidest (Kaitsepolitseiamet, 2022, lk 6). KAPO aastaraamat 2022-2023 viitab Eesti riigile potentsiaalse ohuna Venemaalt tulevaid hübriidrännakuid, mille ühe osana näeb kurrumpeerumise katseid (Kaitsepolitseiamet, 2023, lk 45).

Magistritöö aktuaalsus tõukub ka autori arusaamast, et viimasel kümnendil toimunud konfliktid viitavad olukorrale, kus hübriidohud moodustavad globaalses julgeolekukeskkonnas üha suurema osa konventsionaalsete ohtude kõrval. Vaatamata hübriidohtude käsitlemisele erinevates julgeolekudiskussioonides on nende ühtne määratlemine olnud problemaatiline, kuna nende ohtude üheks peamiseks iseloomustajaks on ebamäärasus (ingl k. *ambiguity*). Seda mõistet julgeoleku võtmes on muuhulgas defineeritud kui „*vaenulikke tegevusi, mida on raske riiklikul tasandil tuvastada, sest nende läbiviija ja üldine eesmärk on ebaselge või tahtlikult hägustatud.*“ (Mumford & McDonald, 2014, p. 8).

Käesoleva magistritöö taotluseks on leida selgem piiritletus laialt kasutatavatele mõistele „hübriidohud“ ja „hübriidsõda“. Tihti kasutatakse neid mõisteid paralleelselt samas kontekstis, kuid võib jääda mulje, et need mõisted ei ole siiski päris samasisulised. Sellest lähtuvalt otsitakse antud magistritöös vastust kesksele **uurimisprobleemile**: Kas ja kuidas on hübriidohtude mõiste Eesti julgeolekuekspertide poolt mõtestatud ning julgeolekustatud? Julgeolekuekspertideks loetakse käesoleva uurimistöo raames erinevates riigiametites tegutsevaid antud valdkonna rakendustasandi eksperte.

Uurimisprobleemile vastamiseks on püstitatud järgmised **uurimisküsimused**:

1. Kuidas on kajastatud hübriidohtude mõiste ja funktsioon Eesti avalikes riiklikes dokumentides?
2. Kuidas määratlevad mõistet *hübriidohud* Eesti julgeolekuekspertidid?
3. Millistes Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites näevad julgeolekuekspertidid hübriidohte?
4. Milliseid hübriidohte reguleerivaid ja leevendavaid meetmeid sisaldavad julgeolekuekspertide käsitlused?

Magistritöö **eesmärk** on selgitada välja Eesti julgeolekuekspertide käsitlused hübriidohtude mõistest, hübriidohtude mõjust julgeolekule ning nende vastu võitlemise meetmetest.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised **uurimisülesanded**:

1. Analüüsida hübriidohtude ja julgeolekustamise teoreetilisi käsitlusi, avamaks nende kontseptuaalset sisu;
2. Viia läbi hübriidohtude mõistet sisaldavate Eesti riiklike dokumentide analüüs ning selgitada välja mõiste sisu avalike dokumentide põhjal;
3. Analüüsida teooriat ja julgeolekuekspertide seisukohti poolstruktureeritud intervjuude põhjal nii hübriidohtude mõiste tähendusest, komponentidest kui ka meetmetest julgeoleku tagamisel ning teha selle põhjal järeldused ja ettepanekud asjaomastele riigiasutustele hübriidohtude kontseptsiooni arendamiseks.

Töö **teoreetiline raamistik** keskendub Kopenhaageni koolkonna julgeolekustamise teooriale, mis baseerub Külma sõja järgsele avaramale julgeolekukäsitlusele ja vaatleb lisaks traditsioonilistele poliitilis-sõjalistele julgeoleku valdkondadele ka teisi julgeolekusfääre – ühiskonda, majandust ja keskkonda. Julgeolekustamise teooria keskmes on *julgeolekustaja*, kelle sõnade ehk *kõneaktide* (laiemalt kommunikatsiooni) kaudu omistatakse mingile kindlale referentobjektile eksistentsiaalne julgeolekuoht. Eduka julgeolekustamise eeltingimuseks on veenev kõneakt, mida avalikkus (*auditoorium*) peab aktsepteerima. Alles seejärel on julgeolekustaja aktsepteeritud julgeolekuohu vältimiseks rakendama erimeetmeid. Antud magistr töö kontekstis on julgeolekustajateks julgeolekuekspertid, kelle kõneaktideks on töö empiirilises osas läbiviidud ekspertintervjuud.

Hübriidohtude teoreetilist raamistikku on Euroopas ja mujal maailmas varasemalt uuritud palju – Hoffmann (2007), MacCuen (2008), Puyvelde (2015) ja Sliwa (2017) on vaid mõned olulisemad autoritest, kes on antud töös laiemalt käsitlemist leidnud. Kui eelpoolnimetatud käsitlevad antud mõistet pigem läbi sõjandusliku aspekti, siis Karpavičiūtė (2017) ja Hendrych (2019) keskenduvad oma töödes kitsamalt käesoleva töö raamistikus uuritavale probleemile. Seda siis vastavalt võttes fookusesse Leedu ja Tšehhi olukorra. Viimaste aastate tööst tooks esile ka Costa (Costa, 2021) ja Dick Zandee, Adája Stoetman (Zandee & Stoetman, 2023), kes keskenduvad hübriidohtude mõiste sisutamisele läbi Euroopa julgeolekuarhitektuuri fookuse.

Magistr töö teema on suhteliselt **uudne**, kuna hübriidohtude mõistet ning nende ohtude avanemist läbi Kopenhaageni koolkonna sektorite ei ole autorile teadaolevalt akadeemilisel tasemel põhjalikumalt uuritud. Kaitseväge Ühendatud Õppeasutustes. 2017. aasta kevadel kaitstud töös keskendus R-A. Jõgi (2017) heidutuse kontseptsioonile. Illegaalsele migratsioonile, kui ühe komponendile hübriidohtude laiast arsenalist, keskendub oma töös A. Lokk (Lokk, 2022). Teoreetilises käsitluses on hübriidohtude mõistest kirjutanud V. Sazonov ja

H. Müür oma 2017. aasta töös „Introduction: Hybrid Warfare“ (Sazonov & Müür, 2017) ning läbi nn Gerassimovi doktriini V. Sazonov ja J. Sägi (Sazonov, Sägi, 2022). Publikatsioon “Introduction of hybrid threats of internal security” (Sazonov, *et al.*, 2020) mõtestab hübriidohte läbi sisejulgeoleku fookuse. Teadustöödest mis käsitlevad hübriidohtude teemat kitsamalt läbi käesoleva töö fookuse autoril andmed puuduvad.

Kvalitatiivse empiirilise magistr töö uurimisstrateegiaks on valitud **juhtumiuuring** perioodiuringuna. Lähtuvalt töö uurimisküsimustest, uurimise ajalisest fookusest (Yin, 2003, p. 5) ning teoreetilise raamistikust on kvalitatiivse juhtumianalüüsi läbiviimine põhjendatud. Juhtumiks on käesolevas uurimuses Eesti julgeolekupoliitikas toimunud muudatused aastatel 2014–2022, mil hübriidohtude temaatika on seoses Ukrainas toimuva täiemõdulise sõjaga muutunud senisest veelgi aktuaalsemaks. Yini järgi (Yin, 2014, pp. 4-14) sobib juhtumiuuring uurimisstrateegiana tänapäevaste sündmuste kompleksi uurimisel, kus uurijal puudub või on vähene kontroll nähtuste üle. Juhtumiuuringu uurimisstrateegiat kasutatakse eesmärgiga avardada teadmisi indiviidi, grupi, organisatsiooni, sotsiaalkeskonna, poliitika ning sellega seotud nähtuste osas tõendusallikatele tuginedes.

Andmete kogumiseks kasutatakse **dokumendianalüüsi** (Flick, 2009, p. 259) ja poolstruktureeritud ekspertintervjuusid (Flick, 2009, pp. 155-161). Dokumendianalüüsi andmete kogumise meetodi raames analüüsitakse Eesti julgeolekuga seotud raamdokumente, milles eesmärgistatud valimi moodustavad dokumendid, kus on käsitletud hübriidohtude temaatikat. Intervjuude valim on samuti eesmärgistatud (Teddlie & Yu, 2007, p. 80), mille moodustavad oma eriala praktikud, kes töötavad Eestis julgeolekuvaldkonna spetsialistidena ja omavad seetõttu reaalselt kokkupuudet ning töökogemust antud magistr töö käsitlitud valdkonnaga.

Ekspert-intervjuu küsimustik koosneb kolmest teemaplokist, mille struktuuris ja küsimuste sõnastamisel lähtutakse üldiselt-üksikule põhimõttest. Intervjuu esimene teemaplokk uurib, kuidas mõtestavad eksperdid mõistet hübriidoht, teine taotleb leida vastuseid küsimustele milliseid hübriidohte näevad intervjuueeritavad Kopenhaageni koolkonna poolt määratletud julgeolekusektorites. Viimane teemaplokk keskendub eelnevalt kaardistatud sektorites esinevate hübriidohtude leevendamise ja maandamise meetmetele.

Magistr töö **põhistruktuur** jaguneb kaheks peatükiks. Esimene peatükk käsitleb hübriidohtude julgeolekustamise teoreetilisi lähtekohti ning analüüsib julgeolekustamise teooriat Kopenhaageni koolkonna käsitluses, võrreldes neid hübriidohtude kontseptuaalsete määratluste ja põhikomponentidega. Teine peatükk keskendub hübriidohtude käsitluste empiirilisele

uurimisele Eesti julgeolekuekspertide hinnangutes ja Eesti riiklikes strateegiates perioodil 2014–2022. Peatükis selgitatakse esiteks lähemalt uurimistöö läbiviimise metoodikat ja valimit. Teiseks, esitatakse Eesti riiklike dokumentide analüüs hübriidohtude mõiste lähemaks kaardistamiseks ning, kolmandaks, ekspertintervjuude analüütilised tulemused. Eelneva põhjal tehakse uurimisprobleemi lahenduslikud järeldused ja sisejulgeoleku rakenduslikud ettepanekud. Käesoleva **uuringu piiranguteks** on peamiselt (1) valitud periood ja selle vastav riiklik ning regionaalne julgeolekukontekst ja (2) Eesti-põhine eesmärgistatud ekspertide valim.

1. HÜBRIIDOHTUDE JULGEOLEKUSTAMISE TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

Käesoleva uurimuse raamistamiseks on oluline luua selgus kasutatavates põhimõistetes ja teemaga enim seotud käsitlustes. Teooria peatüki ülesandeks on uurida tänapäevase julgeolekuuringute arengu tausta, Kopenhaageni koolkonda ja selle julgeolekustamise teooria lähtekohti töös püstitatud eesmärgi saavutamiseks. Nende abil on võimalik vastata magistritöö uurimisküsimusele, kuidas toimub kontseptuaalses plaanis hübriidohtude julgeolekustamine Kopenhaageni koolkonna teooria järgi.

Üheks läbivaks mõisteks julgeolekustamise kirjanduses on *diskursuse* mõiste. Diskursuse all mõistetakse üldstatult sotsiaalsete muutujate abil konteksti asetatud teksti või kõnet. Olukord, kus mingi konkreetse valdkonna kohta on piisavalt, millest rääkida, kirjutada või kuulata, tekib ka võimalus diskursuseks (Dijk, 2008, p. 327). Tänu sellele on võimalik hübriidohtude julgeolekustamise kontekstis rääkida ka hübriidohtude julgeolekustamise diskursusest ning sama valdkonna raames näiteks julgeolekpoliitika kujundajate tehtud hoiakuid väljendavad avaldused on käsitletavad teatava poliitilise diskursusena. *Kõneakti* võib seejuures käsitleda kui poliitilise suunitluse ja seisukohtade väljendust, mille kaudu kujuneb välja julgeoleku diskursus. Weaveri järgi saab seega rääkida diskursiivse konstruktsiooniga julgeolekuohust, mis esitatakse kõneakti kaudu (Wæver, 2011, p. 473).

Julgeolekustamise kõneakti saab seega selgitada kui olukorda, kus julgeolekukeskkond ise ei ole võimeline piiritlema kindlat reaalselt ohtu ja kus avalik pöördumine ise ongi tegevuseks (Buzan, *et al.*, 1998, p. 26). Kõneaktide kaudu viidatakse edasise tegevuse vajadusele ja isegi siis, kui sellistele kõneaktidele ei järgne konkreetset poliitilist tegevust, on pöördumised avalikkuse poole olulised, näidates poliitilisi ja maailmavaatelisi seisukohti. Ühena neist võib tuua Huysmansi (1998) seisukoha, et julgeolekust rääkides loovad julgeoleku spetsialistid ka ise kõneakti. (Hysmans, 1998, p. 493). Nii nagu teiste kõneaktidega, võetakse laiemal poliitilisel ja akadeemilisel diskursuse kujundamisel arvesse ka julgeoleku-uuringute käigus ekspertide poolt loodud 'kõneakte'.

1.1 Julgeolekustamise teooria

Julgeoleku mõiste sisustamine on aegade jooksul olnud üheks rahvusvaheliste suhete teoreetikute keskseimaks teemaks. Klassikalises tähenduses tähistab julgeolek vabadust hirmust, teatavat muretuse või rahu seisundit (ladina k. *securus*). Akadeemilistes klassikalistes julgeoleku uurimustes on pidevalt fookuses olnud tasakaal sõja ja rahu vahel, milles realismi teooriate kohaselt on keskseteks toimijateks riigid. Riikide eluline huvitatus oma julgeoleku tagamisest on paljus määranud ka julgeoleku-uuringute jõujooned: nii ongi julgeolekut valdavalt analüüsitud instrumentaalsest praktilise poliitika vaatepunktist ning nähtuse filosoofilisem käsitlus sotsiaalset “inimtingimust” (inglise k. *human condition*) läbiva joonena on iseloomulik alles viimastele aastakümnetele (Mälksoo, 2010, lk. 16).

Külma sõja aastatel oli julgeoleku-uuringute raskuskese tugevalt sõjalise jõu kasutamise ja kontrolli aspektidel, kus rahvusvaheliste pingete mittesõjalisi allikaid kiputi ignoreerima (Walt, 1991, pp. 214-215). Suuresti tähelepanuta jäid organisatsioonilised, psühholoogilised ning sisepoliitilised tegurid, mis oluliselt kujundavad riikide käitumist. Vastukaaluna sellisele, väga USA ja NSVL vastasseisu kesksele, lähenemisele loodi sageli akadeemilistes ringkondades „rahu uuringute“ nime all tegutsevaid ajustruste, mis kujunesid tänapäevaste kriitiliste julgeolekukäsitluste üheks eelhoovuseks. Barry Buzani ja Lene Hanseni (Buzan & Hansen, 2009, pp. 10-12) järgi on julgeoleku uuringutes alates 1940. aastast püütud leida vastust neljale küsimusele, mis aitavad mõista julgeoleku sisu ja selle paradigma arenemist järgmiselt:

1. Milline on riigi eelistatus julgeolekulise viiteobjektina (inglise k. *referent object*)?
2. Kas julgeoleku uuringud peaksid vaatlema nii sise- kui ka välisohte?
3. Kas julgeolekut peaks käsitلهma laiemates kategooriates kui sõjaline?
4. Kas julgeolek on lahutamatult seotud ohtude dünaamilisusega?

1980-ndate aastate alguses, peamiselt Euroopas toimunud akadeemiliste debattide käigus, jõuti arusaamani, et nii strateegilistes uuringutes kui rahu-uuringutes kasutatav julgeoleku mõiste on paljuski kattuv. Julgeolekualase jõulisima laienduskava pani ette Briti poliitikateadlane Barry Buzan, kes raamatus „People, States and Fear“ (1983) esitas traditsioonilise sõjalise julgeolekusektori kõrval ka julgeoleku poliitilise, majandusliku, ühiskondliku ja ökoloogilise mõõtme. (Mälksoo, 2010, lk 19-20). Stritzel on seisukohal, et uued julgeoleku teooriad jagavad ühisosana suuremat dünaamikat ning kirjeldavad julgeoleku perspektiivi klassikalistest

käsitlustest paremini (Stritzel, 2007, p. 357). See tähendab, et julgeoleku mõiste ei ole iseenesest mõistetav, vaid see kujuneb ja muutub vastavalt tajutavatele ohtudele.

Ohud, mis on seotud julgeoleku kolme tasandiga – individuaalse, riikliku ja rahvusvahelisega – toimivad nii eraldisesivalt kui ka üksteist mõjutavalt. Kriisid majanduses ning keskkonnaküsimused, loovad julgeolekualaseid väljakutseid, mis puudutavad riike globaalsel tasandil. Siseriiklik konflikt, kus osalejad on erineva rahvusliku taustaga, võib kiiresti eskaleeruda regionaalseks või rahvusvaheliseks. Selliseid näiteid võime täna tuua nii Ukraina kui Süüria näol.

Kokkuvõtlikult võib üldistada, et vaatamata traditsiooniliste ja uuemate julgeoleku mõiste ja teooriate pidevale üksteisele vastandumisele, on julgeolek iseseisva riigi või ühiskonna seisund, mis omab võimekust erakorraliste vahendite kasutamiseks oma sõltumatuse ja identiteedi kaitseks välismõjude vastu (vt Buzan, 1991, p. 432).

1.1.1 Kopenhaageni koolkond

Täiesti uudse akadeemilise lähenemise julgeoleku-uuringutesse tõi Kopenhaageni koolkond, mida võib vaadelda ka kui „pehme realismi“ laiendatud varianti. Selle tuntumad esindajad on B. Buzan ja O. Wæver. Sarnaselt Jervisele (Jervis, 1978, pp.199-206), kes oma „mitte-agressiivse kaitse“ teooriaga proovis leida lahendust „julgeoleku dilemmale,“ oli ka Kopenhaageni koolkonna teoretikute peamiseks lähteülesandeks leida võimalusi lihtsustada ja vähendada probleemide erinevaid tasandeid, kuhu julgeolekualane tegevus ja poliitikad võivad takerduda. Oma algaastatel valdavalt neorealistik, riigi-keskne ning objektiivne julgeolekukäsitlus, muutus iga järgneva uurimusega sammu võrra edasi laiema, kõikehõlmavama ja konstruktivistlikuma käsitluse poole.

Oma raamatus „Security: A New Framework for Analysis“ (Buzan, *et al.*, 1998) püüdsid autorid siduda eelnevat realistlikku vaadet konstruktivistlikuga. Selle näol ei olnud tegemist ainult realismi ja konstruktivismi kombinatsiooniga, vaid julgeoleku analüütikute poliitilise rolli vaatlusega, mis põhineb O. Wæveri julgeoleku analüüsil. Selle järgi on *julgeolekustamise* eesmärk liigitada teema eksistentsiaalseks ohuks, mis nõuab erakorralisi meetmeid. Juhindudes keeleteooriast võib julgeolekut vaadelda kui sotsiaalset konstruktsiooni ning julgeolekustamist kui poliitilist kontseptsiooni, kus puuduvad objektiivsed ohud ning teemasid püütakse rakendada julgeoleku implikatsiooniga (Eriksson, 1999, p. 315). Varasem käsitlus julgeolekust

oli külmast sõjast tingitult valdavalt seotud kahe üliriigi sõjalise vastasseisuga, ehk siis valdavalt sõjalise julgeoleku keskne. Külma sõja lõppedes avardusid julgeolekuohud ka teistesse eluvaldkondadesse, mistõttu ei olnud julgeolekuspektri käsitlemine seotud enam kitsalt sõjanduspektiga. Uued lähenemised julgeoleku mõistele ei võtnud seda iseenesestmõistetavana, vaid nägid julgeolekut kui mõistet, mis kujuneb ja muutub vastavalt tajutavatele ohtudele. Julgeoleku kirjeldamine vaid sõja, rahu ja võimu baasilt on Kopenhaageni koolkonna analüütikute arvates liiga kitsas ning kaasata tuleks laiemad sotsiaalsed ja poliitilised määravad ning lähtuda pidevalt muutuvast kontekstist. Kopenhaageni koolkonna esindajate väitel saab varasemat arusaama julgeolekust vältida, keskendudes julgeoleku tähenduse asemel sellele, mida julgeolek n-õ teeb, ehk täpsemalt, mida *tehakse* julgeolekust rääkides. Sel juhul ei ole julgeolek enam ei objektiivne ega subjektiivne, vaid intersubjektiivne praktika. (Vuori, 2011, p. 103)

Koolkonna esindajad, eelkõige Barry Buzan oma „sektoraalanalüüsiga“ ning Ole Wæver „julgeolekustamise“ mõistega, on panustanud oluliselt kriitilise koolkonna julgeoleku-uuringutesse. Buzan kitsendas julgeoleku puhul vaadeldavad objektid viide eri sektorisse nimetades need „julgeolekusektoriteks.“ Ta lisas sõjalisele julgeolekule, mis oli külma sõja ajal olnud peamiseks uurmisobjektiks, nüüd ka majandus-, sotsiaal-, keskkonna- ja poliitilise julgeoleku aspektid. Neid viite sektorit ei vaadelda üksteisest eraldiseisvalt, vaid seotud tervikuna, kus sõjandussektor võib mõjutada kõiki teisi riigi eksistentsi komponente.

Buzani kasutas oma lähenemises sünteesi nii indiviidi- kui ka riigikesksest lähenemisest. Sarnaselt paljude teiste autoritega rõhutas ta riigi primaarsust julgeolekuanalüüsil. Oma raamatus „Security: a New Framework for Analysis“ (1998) leiavad autorid, et „on vajadus luua laiem tähendus julgeolekule, mis käsitleb enam kui lihtsalt mõisteid oht või probleem. Need võivad tekkida erinevates valdkondades, nii sõjalistes kui mittesõjalistes, kuid selleks, et neid mõista ohuna, peavad nad vastama täpselt defineeritud kriteeriumitele.“ (Buzan, *et al.*, 1998, p. 5)

Kopenhaageni koolkonna teiseks panuseks julgeoleku-uuringutesse on olnud „julgeolekustamise/de-julgeolekustamise“ mõiste kasutuselevõtt Ole Wæveri poolt 1990-ndatel aastatel. Selle teooria alusel võib (peaaegu) igasugune probleem muutuda teatud aja jooksul ka julgeolekuprobleemiks, kui seda julgeoleku teemana kommunikeerida. Kõiki avalikke probleeme on võimalik vajadusel politiseerida, de-politiseerida ning ka *julgeolekustada*. Seejuures julgeolekustamine on äärmuslikult politiseeritud julgeolekuprobleem. Ohud ja julgeolek ei ole selle lähenemise järgi mitte objektiivselt hinnatav

tõsiasi, vaid ohtude intensiivsus ning problemaatilisus määratletakse neid just *julgeolekuprobleemidena* käsitledes. Teisisõnu: sõnastades mingi küsimuse julgeolekuküsimusena, “kutsutaksegi” see julgeolekuprobleemina ellu. Julgeolek on niisiis enesele viitav diskursiivne praktika, mis saab sotsiaalselt tähenduslikuks alles julgeolekustamise poliitilises protsessis. (Mälksoo, 2010, lk 22)

Kopenhaageni koolkond (vt Wæver, 1995; Buzan, *et al.*, 1998) laiendab (avardab) julgeoleku mõistet, käsitledes julgeolekut julgeolekustamise analüütilises raamistikus ning tõstatades jõuliselt julgeoleku normatiivse sisu küsimuse. Sealjuures leiavad nad kriitiliselt, et “rohkem julgeolekut” ei pruugi demokraatliku ühiskonna seisukohalt olla tingimata positiivne ilming.

Metodoloogiliselt on Kopenhaageni koolkonna teoorias küsimused jagatud kolme erinevasse kategooriasse, kus küsimused on kas mittepolitiseeritud, politiseeritud või julgeolekustatud. Läbi avaliku debati võivad mittepolitiseeritud küsimused muutuda nii politiseerituteks kui ka julgeolekustatud küsimusteks, sõltuvalt sellest kui suur või vahetu on oht julgeolekule. Oma olemuselt toimib see süsteem mõlemat pidi, kus siis juba julgeolekustatud küsimusi on võimalik ka de-julgeolekustada, mille käigus toimub julgeolekustamisele vastupidine protsess (Buzan *et al.*, 1998, p. 23-29). Sellest lähtuvalt saab julgeolekustatud küsimused ohu vähenedes langetada kas n-ö tavapärase poliitilise- või avaliku debati tasemele.

Aja jooksul on Kopenhaageni koolkond saanud kriitika osaliseks. Julgeolekustamise teooria peamiseks nõrkuseks peetakse suhet julgeolekustaja ja auditooriumi vahel (McDonald, 2008, p. 18). Täpsemalt, *kes* kuulub auditooriumi hulka või *mis* on selle põhiüksus? Samuti on kritiseeritud Kopenhaageni koolkonna julgeoleku mõiste interpretatsiooni, mis põhineb ideel teatud tüpoloogiaga julgeolekust ning erinevate meetmete legitimeerimisest, võitlusel sellele suunatud ohtudega. Neorealism Stephen Walt on julgeolekustamise teooriale heitnud ette liigset laiahaardelisust ja sellest tulenevat ebatäpsust, mis hävitab „julgeolekudomeeni koherentsuse” (Walt 1991, pp. 212-213 ref Buzan *et al.*, 1998, p. 3). Vaatamata koolkonnale esitatud kriitikale võib väita, et Kopenhaageni koolkonna teoreetiline raamistik on võimaldanud julgeoleku mõistet laiendada senisest kaugemale. Luues seejuures analüütilise mudeli, milles käsitletakse tavapäraselt julgeoleku raamistikust välja jäänud probleeme ning avardades julgeoleku kontseptuaalset mõtestamist.

1.1.2 Julgeolekustamine

Oma olemuselt eeldab julgeolekustamine eemaldumist traditsioonilisest julgeolekukäsitlusest, milles nähti julgeoleku võimaliku destabiliseerijana peamiselt väljastpoolt riigipiire lähtuvat sõjalist rünnakut ning milles ei olnud sisejulgeoleku mõistet veel avalikku teadvusesse selgemalt väljendatud. Laiem julgeolekukäsitlus tunnistab, et kõrvuti sõjaliste ohtudega võivad riiki, ühiskonda ja indiviidi mõjutada teiste hulgas poliitilised, majanduslikud, sotsiaalsed ja keskkonnast tulenevad ohud, hilisemal ajal seoses küberruumi tekkimisega ka paljud sellega otseselt või kaudselt seotud riskid, näiteks informatsioonikeskkonna julgeolek. Järelikult peame rääkima olulisena neist kõigist, mitte ainult sõjalisest julgeolekust (Mölder, 2016).

Julgeolekustamine mõtestab julgeolekut kui protsessi, kus objektiivne tõde konstrueeritakse läbi sotsiaalse interaktsiooni. Teisisõnu esitab Kopenhaageni koolkond julgeolekut kui *kõneakti*, kus kesksel kohal on ohtude erinevad konstrueerimisviisid ja diskursused. Julgeolekustamise siseselt mõistetakse julgeolekut kui „struktureeritud mehhanismide“ kogumikku, milles mõned inimesed või kollektiivsed toimijad omavad suuremat mõjujõudu loomaks julgeoleku sõlmküsimusi kui teised. Selle käigus julgeolekustatakse ohuna tajutavad probleemid neile kommunikatsiooniga tähelepanu juhtides. Suhted erinevate toimijate vahel ei pruugi olla võrdsed ega ka sümmeetrilised. Julgeolekustamise edu sõltub seejuures paljuski julgeolekustaja taustast ja sotsiaalset positsioonist ning -kapitalist. Kuna julgeolekualane reaalsus on intersubjektiivne, saab mingi teema julgeolekustamine olla vaid katse ja see ei taga automaatselt soovitud meetodite kasutuselevõttu (Wæver, 1995, pp. 51-53).

Julgeolekustamisspekter (vt Joonis. 1) visualiseerib, kuidas mingi juhtum, sündmus või tegevus muutub mittepolitiseeritud dimensioonist (ehk millestki, mis ei ole avaliku debati ega poliitika osa) politiseerituks. Seal saab sellest igapäevapoliitika tavapärase osa ja debateerimisallikas. Spektri viimase osa moodustavad julgeolekustatud teemad, kus mingist juhtumist on konstrueeritud julgeolekuprobleem ning sellega tegelemine toimub n-ö tavapoliitika reeglitest väljaspool.

Mittepolitiseeritud ----- > Politiseeritud ----- > Julgeolekustatud

Joonis 1. Julgeolekustamisspekter. (Vaughan-Williams & Peoples, 2010, p. 77)

Kokkuvõttes otsib julgeolekustaja viise, kuidas legitimeerida oma tegusid, millest lähtuvalt võime öelda, et julgeolekustaja eesmärgiks on avalikkuse arusaama kujundamine, kus referentobjekt peaks selgelt tajuma teda ähvardavat ohtu. Seetõttu toetub julgeolekustamisprotsess tugevalt julgeolekustaja lingvistilisele kompetentsile, veenmis- ning argumenteerimistaktikale, et mõjutada võimalikult suurt osa auditooriumist (Balzacq, 2005).

Buzani, Wæveri ja Wilde (Buzan *et al.*, 1998, p. 21) järgi pakub klassikaline sõjalis-poliitiline arusaam julgeolekust vastuse küsimusele „mis muudab mingi küsimuse rahusvaheliseks julgeolekuprobleemiks?“ Julgeolekuprobleemi püstitamine (julgeolekustamine) leiab aset hetkel, mil seda esitatakse kui eksistentsiaalset ohtu referentobjektile. Traditsiooniliselt võib see olla, aga ei pea tingimata olema riik, valitsus, territoorium või ühiskond. Selline oht võib olla potentsiaalselt mistahes asjaolu, mis ähvardab referentobjekti julgeolekut, nagu massihävitusrelvad, kliimasoojenemine, rahvusvaheline kuritegevus või hübriidohud, millest viimatinimetatu on käesoleva töö fookuses. Julgeolekustaja võib muuta referentobjektiks laia spektri teemsid, on see siis riigi suveräänsus, identiteet, sotsiaalsed grupid, tervis vms. Olulisemaks tingimuseks on seejuures, et julgeolekustaja oma kõneaktis esindaks ohustatud grupi huve (Buzan, *et al.*, 1998, pp. 35-37). Eelnevale tuginedes võime öelda, et demokraatlikus riigis on julgeolekustajateks poliitilised liidrid, kus valijaskond peab legitimeerima oma poliitilise eliidi tegevuse.

Julgeolekustamise protsessi uurimine ei tähenda automaatselt, et alati vaatleme „tõelisi või reaalseid“ ohte, kuna selline eeldus omakorda tähendaks, et saaksime objektiivselt mõõta julgeolekut. Sellist, universaalset ja üldkehtivat, mõõdikut ei ole autori teadmisel suutnud siiani pakkuda ükski julgeolekualane teooria. Küll aga pakub julgeolekustamise teooria meile arusaama, kuidas on mingi oht konstrueeritud ja kuidas sellele konstruktsioonile on reageerinud vaadeldav kollektiiv (auditoorium). Seega, julgeolekustamise definitsioon ja kriteeriumid oleks: „ühiselt mõistetava eksistentsiaalse ohu esile tõstmine, mille tulemusena on võimalik saavutada olulist poliitilist mõju.“ (Buzan *et al.*, 1998, p. 25). Eksistentsiaalsed ohud referentobjektidele on kindlad probleemid, isikud või üksused (Emmers, 2007, p. 112). Balzacq nimetab referentobjekti ohustajat referentssubjektiks, seega võib eksistentsiaalseks ohuks nimetada ohtu kui sellist ning selle ohu tekitajat referentssubjektiks (Balzacq, 2005, p. 34).

Julgeolekustamise teooria kesksel kohal on kolm järgmist elementi: (1) kõneakt, (2) julgeolekustaja ja (3) auditoorium. Järgnevalt kirjeldame neid lähemalt.

Tehniliselt on igasugune julgeolekustamine illokutiivne kõneakt (kõnetegu), mille käigus kinnitatakse eksistentsiaalne oht referentobjektile. Kopenhaageni koolkonna (kriitilise) teooria

põhjal ei ole kesksel kohal mitte reaalsed ohud, vaid teemade konstrueerimise meetod sotsiaalseteks ohtudeks. Seejuures peab edukas kõneakt vastama kolmele kriteeriumile: 1) kõneakt viiakse läbi vastavalt üldaktsepteeritavatele tavadele, ehk see toetub retooriliselt julgeolekualasele terminoloogiale (lingvistiline-grammatiline tingimus), 2) kõneakti teostav isik peab omama sotsiaalselt aktsepteeritavat positsiooni ning autoriteeti (sisene, sotsiaalne tingimus) ning 3) objekte/subjekte mida soovitakse julgeolekustada, nähakse ohuna (väline, kontekstisisene kriteerium). (Buzan *et al.*, 1998, p. 33). Keskendudes julgeolekustaja ja auditooriumi vahelisele suhtele võime järeldada, et kõneaktid on suhtlusvahendiks kahe osapoole vahel.

Vastavalt Buzanile eristab kõneakti meetod julgeoleku analüüsis kolme elementi (Buzan *et al.*, 1998, pp. 35-36):

1. **Referentobjekt.** Selle all mõistame objekti, mida nähakse eksistentsiaalselt ohustatuna ja millel on legitiimne õigus ellujäämisele. Traditsioonilises võtmes on selleks objektiks olnud riik, kuid selle tähendus võib laieneda ka erinevatele teistele objektidele.

2. **Julgeolekustaja** ehk need, kes julgeolekustavad eksistentsiaalselt ohustatud referentobjekte. Tavaliselt on nendeks poliitilised liidrid, valitsusametnikud, kuid ka erinevad lobistid ja survegrupid. Julgeolekustaja konstrueerib kõneakti, mis näitab vajadust kaitsta riiki, rahvast, süsteemi jmt mingi julgeolekuohu eest ning kiidab heaks (erakorralised) vastumeetmed. Nagu Kopenhaageni koolkonna esindajad isegi tõdevad, siis julgeolekustaja kontseptsioon on raskesti määratletav, sest kokkuvõttes on üsna keeruline välja selgitada, kes konkreetselt julgeolekustamise protsessi juhib (Buzan *et al.* 1998, p. 36). Julgeolekustaja ei ole tavaliselt ise referentobjekti rollis, sest üldiselt on keeruline viidata julgeolekule, mis on suunatud iseenda kaitsele. Üldiselt on nende rõhuasetus suunatud riigi, rahvuse, tsivilisatsiooni, mõne suurema grupeeringu või süsteemi julgeoleku kaitstuse vajadusele (Ibid., p. 40).

3. **Auditoorium** on julgeolekustamise protsessis see, kes annab julgeolekustajale *õiguse* erakorraliste meetmete rakendamiseks (Watson, 2010, p. 20). Selleks on funktsionaalsed toimijad, kes mõjutavad sektori dünaamikat ning julgeoleku valdkonna otsuseid, olemata ise referentobjekt või julgeolekustav toimija ning lihtsustades seeläbi tingimusi, mille raames kõneakti teostada. Selleks võivad olla n-õ avalik arvamus, poliitikud või sõjaväelased. Auditoorium on sageli sõltuv julgeolekustamise kontekstist ning võimest julgeolekustajat legitimeerida, mistõttu igasugused püüded kindlapiirilisel identifitseerida auditooriumit, vajaks alati erinevate huvigruppide võrdlemist konkreetse küsimuse julgeolekustamise

kontekstis (Côté, 2016, pp. 544-546). Samas tuleb auditooriumi valikul jälgida, et see omaks julgeolekustamise teostamisel toetavat funktsiooni (Vuori, 2011, p. 113).

Jef Huysmans'i käsitluses (Hysmans, 1998, pp. 2-4) toetub Kopenhaageni koolkond eeldusele, kus üks spetsiifiline üksus (näiteks riik) on peamine toimija ja referentobjekt kõikides julgeolekusektorites. See omakorda tekitab raskusi üksuste identifitseerimisel konkreetsetes julgeolekusektorites. Barry Buzan on sarnaselt eelmisega jõudnud järeldusele, et kuna igat sektorit nähakse Kopenhaageni koolkonna poolt terviku osana, siis põimub ja kattub sektorite sisu üksteisega (Buzan & Little, 2000, p. 75). Näiteks riik võib olla nii majanduslik kui ka poliitiline toimija nii sõjalises kui ka keskkonnasektoris. Analüüsides hübriidohte, saab sarnaselt Kopenhaageni koolkonnale küsida, millised on julgeolekustamise protsessi kaasatud referentobjektid ja -subjektid, julgeolekustajad, auditoorium ning eksistentsiaalsed ohud. Kuna hübriidohtude puhul on seotud omavahel nii tsiviil- kui militaarsfäär ka keeruline on määratleda keda või mida täpselt peaks kelle poolt kaitsma, siis käesoleva magistritöö üheks panuseks oleks luua parem selgus hübriidohtude julgeolekustamise protsessis osalevate üksuste osas.

Järgnev tabel (vt tabel 1) annab ülevaate julgeolekustamise teoorias kasutatavatest julgeolekusektoritest. Tabelis on välja toodud referentobjektid, eksistentsiaalsed ohud, auditoorium, julgeolekustajad, läbiviijad ja mõjuala.

Tabel 1. Julgeolekusektorite ja julgeolekustamise komponentide koondtabel (autori koostatud).

Uuritavad sektorid	Sõjaline	Poliitiline	Majandus	Sotsiaalne	Keskkond
Referentobjekt	Riik, samas ka rahvus	Riigivõim	Tähtsad ettevõtted, millest sõltub riigi toimimine	Identiteet	Laiemalt loodus, keskkond, liigid
Eksistentsiaalsed ohud	Rünnak, invasioon	Riigi usaldusväärsus, legitiimsus, terviklikkus	Vaba majanduse piiramine, globaalne majanduskriis	Harjumuspärasuse drastiline muutmine, immigratsioon	Hävimine, Hävitamine
Auditoorium	Kogu riik	Kodanikud, üldsus	Kogu riik, ärimehed, (välis)investorid	Ühiskond üldiselt, rahvuslased,	Ühiskond

				konservatiivid	
Julgeolekustajad	Riigikaitseorganid, sõjavägi	Riigiaparaat, valitsus, parlament	Riik, maj.–pol. mõjuvõimsad grupid, ettevõtjad	Riik, elanikkond, rahvuslased	Riigid, NGOd, Looduskaitsejad
Läbiviijad	Sõjavägi, üldisemalt riigivõim	Riik, riigivõimud, institutsioonid	Riik, ministeeriumid, survegrupid	Riigid, NGOd, liikumised	Riigid, rahvusv. Organisationsioonid, ühendused
Mõjuala	Kohalik	Kohalik	Kohalik, üleilmne	Kohalik, osalt üleilmne	Kohalik, osalt üleilmne

Analüüsid antud tabelit hübriidohtude kontekstis, näeme, et hübriidohtude referentobjektideks on laiemalt Kopenhaageni koolkonna neli sektorit (sõjaline, poliitiline, majanduslik ja sotsiaalne sfäär) ning osaliselt ka keskkonnasektor, sest hübriidründed võivad olla näiteks suunatud ka looduskeskkonna vastu. Ehk siis, eksistentsiaalne oht võib tõukuda erinevatest valdkondadest, militaarsest kuni ökoloogiliseni. Kitsamalt on referentobjektideks nende sektorite sees olevad referentobjektid.

Peatükis käsitleti julgeoleku kontseptsiooni, Kopenhaageni (kriitilise) koolkonna tausta ning nende julgeolekustamise teooriat. Selle põhjal võime öelda, et julgeolekustamise puhul on tegemist suuresti poliitilise valikuga, kus otsustatakse, kas käsitletav probleem on riikliku tähtsusega ja kas tegemist on avaliku poliitika osaga või probleem ei ole riikliku tähtsusega ning sellega ei tegeleta (vähemalt mitte avalikkuses). Juhul kui probleem vajab julgeolekustamist läbi vastava kõneakti ning avalikkus aktsepteerib püstitatud probleemi *erakorralise julgeolekuteemana*, siis on tegemist probleemi tõstmisega väljaspoole poliitika n-ö tavapäraseid reegleid.

Hübriidohu mõistet ei ole autori teadmisel läbi julgeolekustamise spektri siiani Kopenhaageni koolkonna poolt uuritud. Sellel võib olla mitmeid põhjusi. Kõigepealt on hübriidohu (hübriidkonflikti) näol tegemist võrdlemisi uue mõistega, mis on suuremat tähelepanu saanud peale Ukrainas toimunud sündmuse 2014. aastal. Teiseks, tänu oma pidevalt muutuvale rõhuasetusele ohtude osas on keeruline valida täpsemalt julgeolekustamist vajavat valdkonda. Kuna hübriidohtude puhul on neid kasutusel korraka mitu, võib see olla nii küberjulgeolek, energiajulgeolek, informatsiooniline kui ka mingit tüüpi relvastatud konflikt. Hübriidsed julgeolekuohud on tavaliselt peidetud ja segadusse ajava päritoluga, mis muudab nende

julgeolekustamise keeruliseks ning aeganõudvaks. Juhul kui riik ei ole eelnevalt nende ohtudega arvestamisel tegelenud, puudub tal piisav võime adekvaatseks reageerimiseks.

Käesoleva magistritöö teoreetilise peatüki analüüsi tulemusel võib tõdedada, et hübriidohte kui eraldi julgeolekusektorit saab analüüsida Kopenhaageni koolkonna teooriale tuginevalt.

1.2 Hübriidohtude definitsioon ja komponendid

Sun Zi on öelnud; “ Niisiis läheb võidukas strateeg lahingusse alles siis, kui võit on juba saavutatud, aga see, kelle saatuseks on lüüa saada, läheb kõigepealt lahingusse ja hakkab alles siis võitu otsima.” (Sun & Bin, 2001, lk. 36).

Ühest akadeemilist ja rahvusvaheliselt tunnustatud definitsiooni ei ole autor hübriidsõja mõistele leidnud. Seepärast on antud mõiste puhul võimalik rääkida erinevate autorite poolsetest tõlgendamisest ja mõistet iseloomustavate tunnuste välja toomisest. Hübriidsõda, hübriidkonflikt ja hübriidohud on mõisted, mida kasutatakse kirjeldamiseks tänapäeva kompleksset ja mitmetasandilist riikide ning ka mitteriiklike toimijate vahelist (inglise k *non-state actors*) vaenutegevust. Hübriidsõja mõiste kasutamisel luuakse tänu mõistes esineva sõna „sõda“ sissetoomisel justkui eeldus, et tegemist on klassikalises mõttes sõjategevusega. See on paljuski tingitud sissejuurdunud arusaamast, et kui kusagil toimub sõda, siis automaatselt vaadatakse seda kui relvastatud konflikti, mis toimub kahe või enama vaenupoole vahel. Antud töös käsitletava teema raamistikus ei pruugi see aga ilmingimata nii olla.

Hübriidkonflikti puhul, nagu antud alapeatükis näeme, laienevad ohud sisuliselt kõikidesse Kopenhaageni koolkonna poolt välja toodud julgeolekusektoritesse. Seepärast eelistab autor edaspidi kasutada hübriidsõja-hübriidkonflikti kontekstis üldistavana hübriidohtude mõistet, rõhutades sellega, et antud konflikti puhul on kasutatavate ründevahendite arsenal oluliselt laiem klassikalise ja ebasümmetrilise sõja mõistes kasutatavatest. Neist erinevalt võivad hübriidkonfliktis korraga kasutusel olla nii terrorism, info -ja kübersõda, meedia ja propaganda kasutamine taktikalise vahenditena, vastase psühholoogiline ja majanduslik mõjutamine kui ka konventsionaalne sõda. Seega võime hübriidohtude all mõista iga vastast, kes üheaegselt ja osavalt suudab operatsioonitasandil rakendada segu konventsionaalsetest, ebaregulaarsetest, terroristlikest ja kriminaalsetest vahenditest, kasutades sealjuures segu riiklikest ja mitteriiklikest toimijatest (Glenn, 2009, p. 2).

Käesolevas peatükis tuuakse välja järgmised põhiteemad:

1. Erinevad sõjapidamisgeneratsioonid ja teooriad;
2. Hübriidohud lääne ja Venemaa käsitluses.

Sõjaajaloo vältel on esitatud mitmeid “ülimuslikke” strateegiaid ja kontseptsioone, mis tolle ajahetke kontekstis oleksid pidanud tagama oma relvajõudude edukuse konfliktis. Üldistades võib väita, et mingi tehnoloogia arenedes teatud etapile, on seda püütud ära kasutada ka sõjanduslikult. 20. sajandi mitmed uuendused tööstuses löid aluse ka uuendustele sõjanduslikes teooriates ja taktikates, nagu näiteks Alfred Mayer Tahani “Suure laevastiku strateegia“, sakslaste välksõja (Blitzkrieg) kontseptsioon, vaippommitamine, võrgukeskne sõjapidamine jt.

Oma 1989. aastal esitatud artiklis kommenteeris William S. Lind Vestfaali rahu järgseid kolme sõjapidamise generatsiooni, tuues enda poolt juurde neljanda generatsiooni konflikti iseloomustajad. Lindi generatsioonid (Lind *et al.*, 1989, pp. 1-5) on järgmised:

1. Esimese generatsiooni konfliktid. Ajaline raamistik 18. sajandi lõpp-19. sajandi algus. Taktikat iseloomustas suure inimmassi kasutamine manöövril kolonnides, kus tuli avati staatiliselt liinide kaupa. Seotud oli selle generatsiooni areng siledaraudsete musketite arenguga. Näiteks antud generatsiooni lahingutest oleks Napoleoni sõjad.
2. Teise generatsiooni konfliktid. Ajaline raamistik 19. sajandi teine pool-20. sajandi algus. Tõuke sellele generatsiooni arengule andis vintrauga relvade kasutuselevõtt, kuulipildujate ja suure tulejõuga relvade areng ning kaudtule laialdane kasutamine. Taktikaliselt iseloomustas seda paremini ümberpiiramine ning tiibmanöövrid, mida edukalt kasutas Austria väejuhatas I Maailmasõjas.
3. Kolmas generatsioon iseloomustab uut tüüpi taktikad läbimurdel, taandumisel, välksõda (saksa k. *blitzkrieg*) ning koordineeritud rasketehnika ja lennukite kasutamine. Kolmandat generatsiooni iseloomustab II Maailmasõda.
4. Neljandat generatsiooni eristub kolmest eelmisest generatsioonist eemaldumine klassikalisest Euroopa traditsioonist, kus sõda algas selle välja kuulutamise ja lõppes rahu allakirjutamisega. Siin puudub kindlaks määratud lahinguväli. Nagu iseloomustab Lind: „iga järgneva generatsiooniga on aina enam toimunud lahinguvälja laienemine, kus 4. generatsiooni lahinguväli hõlmab kogu vastase ühiskonda tervikuna.“ (Lind *et al.*, 1989, p. 3). Erinevus rahuaja ja sõjategevuse vahel on marginaalne. Thomas Hammes kirjeldab seda kui „tänapäevast sissisõda, kus selle läbiviijad proovivad vastase poliitikutid veenda, et nende eesmärkide läbiviimine on liiga kulukas (Hammes, 2005, p. 1).

Eelpoolkirjeldatud aluseks võttes saab öelda, et tänapäevase sõjategevuse iseloomustamiseks tuleks hinnata neljanda generatsiooni sõjapidamise tegureid. Need hõlmavad endas riikide osatähtsuse vähenemist sõjalises vastasseisus, professionaalsete armeede teket, asümmeetriliste taktikate ning tehnikate kasutamist, mis sunnivad vastast rakendama mittekonventsionaalseid meetmeid. Lisaks võivad vastased olla riigivälised tegutsejad (mitteriiklikud toimijad), kus konventsionaalsete meetodite kasutamine seguneb ebakonventsionaalsete ründevahenditega. Sealhulgas rakendatakse ka mittevägivaldseid operatsioone, kuhu kuuluvad näiteks nii infooperatsioonid kui ka küberrünnakud ning konflikti põhjused omavad tihti poliitilist, usulist ja sotsiaalset tausta. (Bähnäreanu, 2015, pp. 59-60).

Samuti peetakse üheks hübriidkonfliktile oluliseks eelnevaks teooriaks piiramatu sõjapidamise teooriat (inglise k. *Unrestricted Warfare*), mille väljatöötajateks peetakse kahte Hiina Rahvavabariigi koloneli Qiao Liangi ja Wang Xiangsuid. Oma 1999. aastal avaldatud raamatus „Piirideta sõjapidamine,“ keskenduvad nad sarnaselt hübriidkonfliktiga küsimusele, kuidas saab tehnoloogiliselt ja majanduslikult nõrgemal positsioonil olev toimija olla edukas tugevama vastase vastu (Qiao & Wang, 1999, pp. 204-215). Olemuslikult ei ole seda tüüpi konfliktil mingisuguseid piiranguid rünnaku objekti osas, nii et selleks võib olla nii sõjavägi kui ka kogu ühiskond laiemalt.

Hübriidkonfliktile kõige sarnasemate tunnustega on liitsõjapidamise teooria (ingl k. *Compound Warfare*). Thomas Huberi järgi on selleks: „üheaegne regulaar -ja sissiüksuste kasutamine“ (Huber, 2002, p. 1). Vaatamata paljudele sarnasustele hübriidkonflikti teooriaga (konventsionaalsete ja mittekonventsionaalsete üksuste samaaegne kasutamine, ühtne juhtimisüsteem jm), eristab seda hübriidkonfliktist juhtimise koordineerimistasandi piirdumine operatsioonilise ja taktikalise tasandiga. Hübriidkonflikti puhul hõlmab konventsionaalsete-mittekonventsionaalsete üksuste tegevuse koordineerimine ja sidumine kõikidele operatsioonitasanditele kogu tegevusruumi ulatuses.

Hübriidkonflikt, mida valdkonna spetsialistide poolt peetakse Lindi poolt pakutud generatsioonidest evolutsiooniliselt sellele järgnevaks, on tekitanud kaasaegsete teoreetikute seas laiapindset kõneainet. Proovitakse leida ühtset definitsiooni antud mõistele, kuna sel puudub konkreetne ja defineeritav olemus. Nende arutelude tulemusena on tekkinud kahe erineva leeri esindajad. Ühed leiavad, et hübriidkonflikt moodustab täiesti eraldi liigi strateegilises käsitluses ja seda tulebki vaadelda ülejäänud teooriatest eraldi. Nende arusaama kohaselt on see lahus nii regulaarsest kui irregulaarsest sõjapidamisest, omades mõlemist teatud iseloomulikke jooni. Näiteks Mansoor vaatleb hübriidsõda ajaloolisest perspektiivist ning

kirjeldab seda kui kombinatsiooni regulaarsete ja ebaregulaarsete jõudude kasutamisel. Tema nägemusel koosneb hübriidsõda erinevatest vaenulikest tegevustest, millest otsene sõjaline tegevus moodustab vaid väikese osa. Kõik need erinevad osad kombineeritakse ühte tervikusse, eesmärgiga mõjutada pikaajaliselt seatud eesmärke (Murray & Mansoor, 2012, pp. 4-6).

Teise seisukoha esindajad seevastu peavad hübriidkonflikti ainult uueks nimetuseks juba olemasolevatele strateegiatele, mis on olnud kasutusel terve sõjaajaloo vältel ning mis eraldi uut nimetust ei vaja (Bjerregaard, 2012, p. 19). Ehk see, mida mõistetakse hübriidkonflikti all, on lihtsalt üks võimalus väljendada kõikide sõjaliste konfliktide relatiivset ja asümeetrilist iseloomu.

Strateegilisel tasandil vaadatuna on iga sõda hübriidne. Valitsused ja valitsejad kasutavad kõiki oma kasutuses olevaid vahendeid ja võimalusi (kaasa arvatud mittesõjalised), saavutamaks oma poliitilisi eesmärke ning samal ajal proovivad takistada oma vaenlastel saavutada sama tulemust. Sellel tasandil on sõda jätkuvalt interaktiivne, kus mõlemad vaenupooled proovivad murda vastase tahet. Ehk siis tunnuseid, mis muudavad sõja hübriidseks, tuleb otsida madalamalt ehk operatsiooniliselt ja taktikaliselt tasandilt. (Pikner & Žilinčik, 2016, p. 31)

Mõistet “hübriidsõda” on kasutatud vähemasti juba 2006. aastast, millega algselt kirjeldati Hezbollah poolt kasutatavaid taktikaid samal aastal toimunud teises Liibanoni sõjas. Selles konfliktis olid esindatud nii poliitilised, ideoloogilised, sotsiaalsed, majanduslikud kui ka sõjanduslikud aspektid, kus jõudude ülimuslikkust ei väljendanud mitte ainult ülekaal sõjatehnikas, vaid ka info haldamises ja kasutamises ning majanduses. Sõjategevus sisaldas endas samaaegselt regulaarüksustega lahingtegevust linnaruumis, ebaregulaarset sõjategevust, kolmandate osapoolte kasutamist selles ning sissitegevust. Ehk sõjategevus muutus kahe sõjaväe vahelisest otsesest vastasseisust süsteemide vaheliseks vastasseisuks (Deshpande, 2018, p. 113). Sellest ajast saadik, on mõiste “hübriidne” olnud pidevalt tänapäeva ja tuleviku sõdu kirjeldatavate debattide sisuks, kuni punktini, kus selle termini on omaks võtnud mitmed sõjandusteoreetikud, nimetades seda uudseks strateegia liigiks. (Puyvelde, 2015)

Sõjaväe operatsioonitasandi kontekstis mainib hübriidsõda ühena esimestest 2007. aastal reservis olev Ameerika Merejalaväe kõrgem ohvitser Francis G. Hoffman oma artiklis, kus ta arutleb 21. sajandi konfliktide olemuse üle. Tema käsitluse järgi on “hübriidsõda” sobivaks analüütiliseks konstruktsiooniks, seletamaks nõrga vastase poolt saavutatud edu tehnoloogiliselt ja arvult suurema vastase üle. Silmas peab ta siin mitte-riiklike toimijaid, nagu Taliban, Al-Qaeda või Hezbollah (Renz & Smith, 2016, p. 2), kes oma tegevusega on suutnud mitte-riiklike toimijatena edukalt olla sõjategevuses neist nii sõjanduslikult kui

majanduslikult oluliselt tugevamate riikidega. Sealjuures kasutades nii strateegilisel, operatiivsel kui taktikalisel tasandil paljusid neid elemente, mida hiljem selles töös tuuakse välja hübriidsõja komponentidena.

Hoffmani jaoks seisneb konflikti hübriidsus selles, et seal kasutatakse erinevaid sõjapidamise vorme ja taktikaid üheaegselt (Anon., 2005, pp. 2-3). Oma definitsiooni loomisel võttis ta aluseks 2005. aasta Ameerika Ühendriikide kaitsestrateegias toodud ohud, milleks olid traditsioonilised, korrapäratud, katastroofilised ja segadust tekitavad ohud. Traditsiooniliste ohtude all peeti silmas konventsionaalseid meetmeid, ehk tavapäraste lahingliikide kasutamist, nagu õhu, mere või maavägi. Korrapäratute ohtude all nähti terrorismi ning mässuliste rünnakuid, mille eesmärgiks on õõnestada riigi usaldusväarsust. Katastroofiliste ohtude all nähti ABC relvasid ning segadust tekitavateks ohtudeks liigitusid uued tehnoloogiad sõjanduses (Defence, 2005, pp. 2-3).

Hoffmanni järgi ühendab hübriidsõda omavahel riikidevaheliste konventsionaalsete konfliktide suured kaotused ning samas ka fanaatilise innukuse, mis omakorda iseloomustab ebakonventsionaalset sõjapidamist.” (Hoffman, 2009, p. 37). Oma teoorias ei erista ta hübriidsõda tavalisest sõjalisest konfliktist, vaid näeb seda vaid ühe faasina kogu sõjapidamise arsenalis. Samuti võivad tema teooria kohaselt hübriidsõda pidada nii riiklikud kui ka mitte-riiklikud toimijad (inglise k. *non-state actors*).

Schroefli ja Kaufmanni järgi seisneb konflikti hübriidsus just selles konfliktis osalejate hübriidses olemuses, kus nii mässulised kui ka riigi-poolsed toimijad, võivad olla segunenud poliitiliste, sõjaliste, majanduslike, sotsiaalsete ja kriminaalsete rollide vahel. Samuti teevad nad ettepaneku muuta hübriidkonflikti mõistet sisukamaks, keskendudes mitte ainult selles kasutatavatele sõjanduslikele meetmetele, vaid ka osalejatele ja saavutatavatele eesmärkidele. Konflikti hübriidsust selles võtmes iseloomustab läbipõimimine erinevate mitte-riiklike toimijatega, nagu mässuliste ja terrorirühmituste võrgustikud, organiseeritud kuritegevus, sotsiaalsed grupid nagu klannid, hõimud või etnilised grupid, samuti religioossed organisatsioonid (Schroefl & Kaufman, 2014, pp. 863-864).

Võttes aluseks eelpoolmainitud erinevad sõjateooriad, jagavad need kõik teatud sarnasusi hübriidkonfliktiga. Järgnevalt on välja toodud võtmesarnasused ja erinevused (vt tabel 2) eelnevalt kirjeldatud teooriate vahel. Kõik neist jagavad ühte või kahte sarnast elementi, kuid sellist teooriat, mis sarnaselt hübriidkonfliktiga jagab kõik iseloomustajaid, ei ole. Võrdluse aluseks on võetud Hoffmanni (Hoffman, 2007, p. 29) neli peamist hübriidkonflikti tunnust:

1. Samaaegselt toimuv kombineeritud konventsionaalsete ja ebakonventsionaalsete jõudude tegevus nii strateegilisel, taktikalisel kui operatsioonitasandil;
2. Konventsionaalsete ja asümeetriliste taktikate kasutamine, kaasa arvatud terrorism;
3. Mittesõjaliste vahendite kasutamine, nagu küberkuritegevus, info moonutamine meedias, majanduslik survevestamine jne;
4. Kõikide erinevate vahendite kombineerimine lahingruumis.

Tabel 2. Erinevate sõjapidamiskontseptsioonide võrdlus (Dvorak, 2016, p. 21).

Kontseptsioon	Sarnasused hübriidkonfliktiga	Peamised erinevused
Totaalne sõda (peamiselt 2. ja 3. generatsiooni konfliktid)	Suunatud taristule, kasutab muuhulgas ka majanduslikke vahendeid.	Piiratud ulatuses asümeetrilised taktikad ja/või ebakonventsionaalsete jõudude kasutamine.
Madala intensiivusega konflikt	Ebakonventsionaalsete jõudude ja asümeetriliste taktikate kasutamine. Samuti infosõja ja propaganda rakendamine.	Väheses ulatuses ebakonventsionaalsete ja konventsionaalsete jõudude kasutamine, konventsionaalsete taktikate puudumine, piiratud eesmärgid.
Asümeetriline sõjapidamine	Terrorismi, ebakonventsionaalsete jõudude ja taktikate rakendamine, infooperatsioonid kriitilise tähtsusega.	Konventsionaalsete taktikate ja jõudude mitte rakendamine, majanduslike survevahendite puudumine.
Neljanda generatsiooni sõjapidamine	Poliitiliste, majanduslike ja sõjaliste võimete kombineerimine, konventsionaalsete ja mittekonventsionaalsete taktikate kasutamine.	Sihhtmärgiks tsiviilühiskond ja taristu, konventsionaalsete ja mittekonventsionaalsete jõudude integreerimine puudulik.
Piiramatu sõjapidamine	Poliitiliste, majanduslike ja sõjaliste võimete kombineerimine, konventsionaalsete ja mittekonventsionaalsete taktikate kasutamine.	Eriti fokuseerimata ja sõjatandrit valimatu, usutakse, et vahetab tulevikus välja kõik eelnevad sõjapidamisviisid.
Liitsõjapidamine	Samaaegne regulaar -ja mitteregulaarüksuste kasutamine, ühtlustatud juhtimine ja juhtimisahel.	Konventsionaalsed ja mittekonventsionaalsed jõud ei ole omavahel lahingruumis segunenud.

Tabelis toodu põhjal saab öelda, et kõik kontseptsioonid jagavad ühte või kahte tunnust, kuid ükski neist ei oma kõiki eelpool toodud hübriidkonflikti tunnuseid. Neljanda generatsiooni

sõjapidamine ja liitsõjapidamine on hübriidkonflikti tunnustega kõige sarnasemad, aga mõlema puhul ei toimu konventsionaalsete ja ebakonventsionaalsete üksuste kasutamist samas lahingruumis.

Antud võrdlus näitab, et hübriidkonflikti näol on tegemist eelnevatest teooriatest erineva kontseptsiooniga. Hübriidkonflikti puhul on keeruline piiri tõmmata, kust algab konventsionaalne sõda, kuna erinevaid meetmeid kasutatakse üheaegselt ja keerukate kombinatsioonidega. NATO 2022. aasta strateegiline kontseptsioon näeb heidutuse ja kaitse osas ette (punkt 27), et [NATO] „investeerib oma võimesse valmistuda poliitiliste-, majanduslike-, energeetika-, teabe- ja muude hübriidtaktikate rakendamise suhtes riikide ja valitsusväliste osalejate poolt, et seda heidutada ja selle eest kaitsta. Liitlaste vastased hübriidoperatsioonid võivad jõuda relvastatud rünnaku tasemeni ja viia Põhja-Atlandi lepingu artikli 5 käivitamiseni“ (NATO, 2022, p. 7).

Lääne käsitluses on hübriidsõda üldistatult pigem konflikti nõrgema osapoole arsenaliga kuuluv strateegia, millega oma sõjalise ja tehnoloogilise võimekuse puudujääke püütakse kompenseerida erinevaid sõjalisi ja mittesõjalisi taktikaid (propaganda, arvutirünnakud, kuritegevus, rahutuste ja pingete provotseerimine jne.) omavahel kombineerides. Aluse sellisele käsitlusele on andnud viimaste kümnendite sõjalised konfliktid tehnoloogiliselt nõrgema osapoollega, nagu näiteks konfliktid Iraagis ja Afganistanis.

Omaette käsitlust seoses hübriidsõja mõistega kohtame Venemaa teoretikute poolt. Kui lääneriikide sõjalistes doktriinides me üldjoontes hübriidsõja mõistet ei kohta, siis 2014. aastal avaldatud Kaitsepolitsei aastaraamatust võime lugeda järgnevat: „2014. aasta detsembris allkirjastas Vladimir Putin uue Venemaa sõjalise doktriini, mille üks punkte iseloomustab praegusaja sõjalisi konflikte. Kirjeldatakse kokku nn Gerassimovi doktriiniga. Seega hübriidsõja idee on formaliseeritud Venemaa sõjalises doktriinis – strateegilises dokumendis, mis määrab kindlaks Venemaa kasutatavad meetmed sõjategevuses.“ (Kaitsepolitseiamet, 2014, lk. 13)

Vaatamata sellele, et hübriidsõja kontekstis tuuakse tihti esile vene kindralit Valeri Gerassimovi kui hübriidsõja n-ö peaideoloog, ei ole tema tegelikult vene sõjandusteoreetikute esimene, kes antud teemat on käsitlenud. Üheks peamiseks teoretikuks, kes on mõjutanud eelmise sajandi 80-ndate aastate sõjalist mõtlemist, peetakse Venemaa Tsaariarmee kindralit Jevgeni Messnerit. Tema paguluses kirjutatud teooriad mässusõdadest (vene k. *Мятежевойна*), keskenduvad Lääne hübriidsõja teoretikutele sarnastele elementidele, nagu psühholoogilised

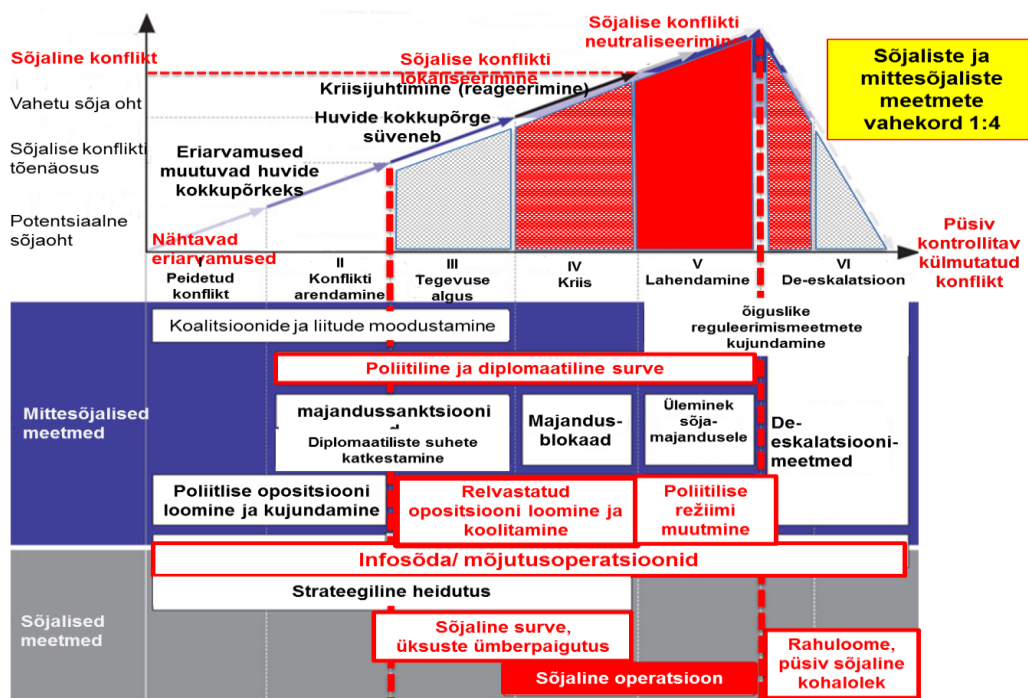
faktorid (infooperatsioonid), koordineeritud konventsionaalsete ja mittekonventsionaalsete jõudude kasutamine, ründaja rolli varjamine ja tõe moonutamine (Месснер, 1960).

Samuti on Venemaa strateegilist ja taktikalist mõtlemist palju mõjutanud nõukogude polkovnik Georgi Samoilovitš Isserson (1898–1976), kes oma töödes keskendus süvaoperatsioonide teooria väljatöötamisele. Oma raamatus „Operatsioonikunsti evolutsioon“ (vene k. *Эволюция оперативного искусства*, 1937), toob ta välja mitmeid strateegilisi tegevusi, mida täna võib iseloomustada kui hübriidsõja taktikaid. Suuremas osas keskendub Isserson süvaoperatsioonile kui taktikale, kus rünnakul kasutatakse üheaegselt nii tanke, jalaväge soomukitel, ründelennukeid kui ka dessantväeosasid. Samas võib tema töös leida ka vihjeid klassikalise sõjapidamise paradigma muutusest, kus ta oma arutlustes jõuab arusaamale mobilistatsiooni ja sõja väljakuulutamise ebaolulisusest. Võitlusüksused peavad tema nägemust mööda olema pidevas valmiduses, kus klassikalise konflikti väljakuulutamine annab vastasele liigselt aega kasutada vastumeetmeid (Ziemke, 1983, p. 31). Issersoni on oma töödes palju maininud ka Valeri Gerassimov, keda Lääne käsitluses peetakse Venemaa „hübriidsõja“ peaideoloogiks.

Venemaa Föderatsiooni relvajõudude kindralstaabi ülem Valeri Gerassimov avaldas 2013. aasta veebruari ajalehes „Sõjatööstuse teataja“ („Военно-промышленный курьер“) artikli „Teaduse tähtsusest ennustamisel“ („Ценность науки в предвидении“). Kuigi sellele artiklile on viidatud kui Venemaa hübriidsõja doktriinile, ei kasutata seal kordagi mõistet „hübriid-“. Autor analüüsib artiklis lääneriikide, peaaesjalikult Ameerika Ühendriikide tegevust Liibüas ja Süürias ning esitab selle põhjal oma nägemuse tänapäevase konflikti olemusest. Ühe olulisima põhimõttena näeb tema lähenemine ette sõjategevuse alustamist ilma sõda ja mobilisatsiooni välja kuulutamata, kasutades eelkõige alalises lahinguvalmiduses olevaid üksusi. See omakorda vähendab rünnatava poole eelhoiatusaega, mis raskendab reservarmeel (nagu seda oleks ka Eesti puhul) rakendada oma riigikaitsemudelit täisvõimsusel konflikti algusfaasis. 2016. aastal ilmunud artiklis räägib ta küll juba nii hübriidsõjast ja hübriidohtudest, kirjeldades neid järgmiselt: „..nüüdisaja relvastatud kokkupõrgetes kaldub kasutatavate vahendite rõhuasetus järjest enam poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste ja teiste mittesõjaliste meetmete kompleksse rakendamise suunas, mida teostatakse toetudes sõjalisele jõule. Need on hübriidmeetodid. Sellised kaudsed ja asümmeetrilised meetmed, võimaldavad võtta vastaspoolelt faktiline suveräänsus ilma riigi territooriumi hõivamata..“ (Gerassimov, 2016, p. 2).

Gerassimovi seisukohti skemaatiliselt analüüsid (vt. Joonis 2) on selgelt näha, et tegu on pigem ründava kui kaitsele suunitletud mudeliga, kus tegevused on suunatud konflikti

eskaleerumiseni sõjaliseks kokkupõrkeks ja selle võimalikult kiireks lõpetamiseks. Eesmärgiks on pingete pidev süvenemine (eskalatsioon). Rõhuasetus meetmete osas on suunatud ca 4:1 mittesõjaliste meetmete kasuks, kus siis esimesteks on poliitilised, diplomaatilised ja majanduslikud ning sõjalisteks konventsionaalsed ja mittekonventsionaalsed sõjalised tegevused.

Joonis 2. Gerassimovi mitmemõõtmeline doktriin (Gerassimov, 2013, c. 3). (autori tõlge)

Venemaa nägemuse hübriidkonflikti olemusest võtab kokku Venemaa sõjandusteoreetik Aleksandr Bartoš (Александр Бартош), kelle sõnul taandub see mõiste lõputule võitlusele juhirolli ja resursside üle (Бартош, 2018). Sellest saab järeldada, et hübriidkonflikt Venemaa arusaamades on pigem sõjaliselt ja majanduslikult võimekate suurriikide pärusmaa. Võitja on riik või koalitsioon, kes suudab peale suruda oma maailmavaate, väärtused, huvid ja arusaama „õiglasest“ resursside jaotusest (Ibid., 2018, c. 5-6). Hübriidkonflikti võitmise strateegia seisneb tema käsitluses eesmärkide saavutamises, üldises teostusplaanis ning vastase nõrkade külgede pidevas häirimises, kasutades selleks erinevaid hübriidohte. Ukraina konflikti (eriti enne 2022 täiemahulise konventsionaalse invasiooni faasi) näitena võttes saab nentida, et Bartoš-i poolt välja toodud hübriidkonflikti peamised tunnused on vägagi sarnased seal kasutusele võetutest. Need on järgmised (Ibid., 2018, c. 18):

1. Hübriidkonflikt, erinevalt konventsionaalsest sõjast, ei ole osapoolte vahel n-ö välja kuulutatud. Teostatavad operatsioonid hõlmavad kõiki sihtriigi tegevussfääre.

2. Tegelikult agressori identiteet jääb varjatuks, st et ei toimu suuremahulisi mobilisatsioone ja sõdimisel kasutatakse kolmandaid osapooli, nagu palgasõdurid ja eraturvafirmad. Oluline roll on nn. „viienda kolonni“ ja mõjuagentide tegevusel.
3. Formaalselt puudub keskne juhtimiskeskus. Üldised tegevusliinid vastase allutamiseks on vastu võetud ja kokku lepitud valitsuse, riikidevaheliste korporatsioonide, majandus- ja pangandusettevõtete ning mõjuvõimsate isikute tasandil.
4. Selleks, et destabiliseerida administratiiv-poliitilisi, sotsiaal-majanduslikke ja kultuurilis-maailmavaatelisi arusaamu, luuakse vastase territooriumil iseseisvaid ning isemajandavaid 'rakke'. Ressursid nende rakukeste tegevuseks on varutud juba enne konflikti algust.
5. Olukorra eskaleerijate kasutamine. Siia kuuluvad diplomaatilised survestamised, majandussanktsioonid, info moonutamine ja ebaregulaarsete jõudude kasutamine olulise infrastruktuuri halvamisel.
6. Eriüksuste kasutamine strateegiliselt olulistest sõlmpunktides, sh eriopertsioonid vastase poliitikute või muul viisil oluliste isikute röövimisel ja tapmisel ning ebaregulaarsete üksuste toetamisel.
7. Regulaarüksuste kasutamine hübriidoperatsiooni viimases staadiumis, sh vajadusel ja võimalusel ÜRO „humanitaarabi“ sildi ja mandaadi all.

Ülalkirjeldatu põhjal võib väita, et hübriidkonfliktis eristub kaks suunda. Esimene, ehk siis lääne käsitlus, tegeleb eelkõige väheintensiivsete konfliktide problemaatikaga, mis puudutab lääneriike läbi rahvusvaheliste sõjaliste operatsioonide. See suund peab hübriidsõda eelkõige nõrgema poole strateegiaks. Teine suund, ehk siis Venemaa käsitlus, on suunatud regionaalsete suurvõimude tegevusele. Taolise lähenemise kohaselt on hübriidsõja pidamise eelduseks tugevad tavavõimed, kus siis enda kui agressori rolli püütakse võimalusel varjata.

Üle kümne aasta on möödunud ajast, mil hakati arutlema hübriidkonflikti kui uut tüüpi sõjapidamise meetodi sisu üle. Nagu eelnevalt vaadeldud, siis on erinevad autorid mõtestanud antud mõistet erinevalt, kuid päris ühtset definitsiooni siiani leitud ei ole. Eelpool viidatud Hoffmani poolt konstrueeritud analüütiline mudel hübriidsõjast, mille järgi tehnoloogiliselt ja kvantitatiivselt nõrgem vastane suudab saavutada edu, on tänaseks Venemaa näitel juba laienenud tuumarelva omavate riikide tasandile. Tänapäevane julgeolekukeskkond ja Ukraina konflikti hindamine on suunanud järeldama, et asümmeetriline hübriidkonflikt on 21. sajandi konfliktide üks põhilisemaid tunnuseid, mis ühtlasi tähendab mitmetahulisi ohte kõigis

Julgeolekuga seonduvates valdkondades. **Defineerides hübriidkonflikti** kui konventsionaalsete ja mittekonventsionaalsete taktikate kombineerimist, eesmärgiga saavutada vaenuliku toimija poolt soovitavaid (agressiivseid) poliitilisi eesmärke, ei eristu see otseselt riikide tavapärasest poliitikategemisest või sõjapidamisest. Pigem eristuvad hübriidkonflikti mõiste all toimuvad tegevused tavapärasest poliitikast, kuna need ei pea olema tingimata läbipaistva välispoliitika osa ja püüavad peamistes faasides mõjutada sihtriigi sisepoliitikat.

Kuni tänaseni on hübriidohte nähtud valdavalt sõjanduskesksetena, seda eriti NATO kontekstis. Seega võiks hübriidkonflikti mõistet kirjeldada kõige paremini kui varjatud või varjamist võimaldavaid tegevusi, mida toetavad konventsionaalsed või tuumajõud (st sõjaline jõuühendus), eesmärgiga mõjutada sundivalt sihtmärgiks oleva riigi poliitikat. Vaatamata sellele viitab mõiste mittesõjaline ja ebakonventsionaalne olemus, et paljuski hõlmab see ka tsiviilsfääri. Ehk siis – efektiivsemaks vahendiks võitluses hübriidohtudega on segu nii väliskui ka sisejulgeolekupoliitilistest meetmetest, mis seavad lisäülesandeid sisejulgeolekuga seotud asutustele. Eelnevat arvestades eeldab hübriidohtudega tegelemine teistsugust lähenemist kui teised sõjalised ohud, sh näiteks suuremat rõhuasetust psühholoogilisele kaitsele. Omamata ühest definitsiooni hübriidkonflikti mõistele, saame eelpool toodud lääne ja Venemaa hübriidkonflikti tunnuste sünteesist arusaama, millised on hübriidohtude kontseptualiseeringu variatsioonid.

2. HÜBRIIDOHUD EESTI JULGEOLEKUEKSPERTIDE KÄSITLUSES 2014–2020

2.1 Uurimistöö metoodika ja valim

Käesolev töö on empiiriline uuring, mille uurimisstrateegiaks on valitud juhtumiuuring. Selle valikul on lähtunud magistritöö teoreetiliseks raamistikuks olevast Kopenhaageni koolkonna julgeolekustamise teooriast, mille keskmeks on julgeolekustamise protsess. Sellega on tuginetud Robert K. Yinile (2014, pp. 4-14), kelle järgi sobib juhtumiuuring uurimisstrateegiana tänapäevaste sündmuste kompleksi uurimisel, kus uurijal puudub või on vähene kontroll nähtuste üle. Juhtumiuuringu uurimisstrateegiat kasutatakse eesmärgiga avardada teadmisi indiviidi, grupi, organisatsiooni, sotsiaalkeskonna, poliitika ning sellega seotud nähtuste osas, tuginedes tõendusallikale. Käesoleva magistritöö mõistes tähendab see Eesti julgeolekupoliitikas toimunud muudatusi aastatel 2014–2023, mil hübriidohtude temaatika on muutunud järjest aktuaalsemaks.

Magistritöös on valitud kvalitatiivne lähenemine, sest see võimaldas autoril uurida sügavuti isiklikke kogemusi, arvamusi ja hoiakuid. Creswelli (2003, p. 18) järgi saab kvalitatiivset uuringut defineerida läbi selle, et uurija teeb tulemustes konstruktivistlikke väiteid, mis põhinevad erinevatel individuaalsetel kogemustel ning aitab seeläbi arendada teooriat või teatud tähendusmustrit. Kvalitatiivse uuringu eesmärgiks on tegeleda eelkõige selliste küsimustega, mis seostuvad inimeste elu ja sotsiaalse tasandiga, interpreteerides subjektiivset tähendust ja sotsiaalset konteksti (Fossey, Harvey, McDermott, Davidson, 2002). Kuna juhtumiuuringus saab olla mitmeid tõendusallikaid (Yin, 2009, pp. 101-103), on erinevate allikate analüüsi kombineerimine ekspertintervjuudega antud metoodikale esitatud nõuete seisuskohast uurimistööga vastavuses. Samuti on täidetud juhtumiuuringule omase „kuidas“ küsimuse nõue uurimisprobleemi sõnastuses (Yin, 2009, p. 13).

Käesolev uurimustöö lähtub Kochi, Nieszi ja McCarthy (2014) soovituselt, mille järgi uurimisküsimused peavad olema võimalikult laiahaardelised ja püstitatud küsimustena: „miks“, „mida“ või „kuidas“ ja mitte „kas“ vormina, kuna sellisel juhul tekib oht, kus hakatakse hüpoteesidele kinnitust otsima ning uuringu läbiviija eelarvamustest juhinduma. Fossey, et al. (2002) järgi aitab küsimuste laiahaardelisus lisaks saavutada ka sügavama arusaamise uuritava probleemi olemusest ning Koch, Niesz ja McCarthy (2014) kohaselt on mõistlik püstitada üks

kuni kolm uurimisküsimust. Sellest tulenevalt on antud töös püstitatud uurimisprobleemile lahenduse leidmiseks neli uurimisküsimust:

1. Kuidas on kajastatud hübriidohtude mõiste ja funktsioon Eesti avalikes riiklikes dokumentides?
2. Kuidas määratlevad mõistet hübriidohtud Eesti julgeolekuekspertid?
3. Missuguseid hübriidohte näevad julgeolekuekspertid Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites?
4. Milliseid hübriidohte reguleerivad ja leevendavaid meetmeid sisaldavad julgeolekuekspertide kõneaktid?

Magistritöö autor kasutab uurimistöö esimesele uurimisküsimusele vastuse leidmiseks dokumendianalüüsi. Tuginedes Uwe Flicki teosele *An Introduction to Qualitative Research* (2009), kasutab magistritöö autor kvalitatiivset dokumendianalüüsi, andmaks täiendavat mõõdet intervjuude uurimistulemuste ja teooria võrdlemiseks. Dokumendianalüüsis lähtutakse Flicki (2009, p. 259) poolt väljatoodust, mille kohaselt esindavad dokumendid spetsiifilise eesmärgil nimel konstrueeritud tegelikkust ning nende abil saab informatsiooni valitud kontekstis vaadelda. Dokumendianalüüsi on võimalik teha kvantitatiivset või kvalitatiivset uurimismeetodit kasutades ning seda saab kasutada näiteks intervjuudele või etnograafiale täiendava mõõtme lisamiseks (Flick, 2009, p. 255).

Käesoleva uurimistöö raames keskendub dokumendianalüüsis autor peamiselt sellele, missugust tähendust omab avalikes riiklikes dokumentides kajastatud hübriidohtude kontseptsioon.

Uurimisküsimustele 2, 3 ja 4 vastuse saamiseks kasutatakse **poolstruktureeritud intervjuud**. Yini järgi (Yin, 2014) peetakse kvalitatiivsete uurimuste puhul kõige olulisemaks allikaks ennekõike intervjuud, kuna selliselt kogutud info on ajakohane ja ainulaadne ning tulenevalt intervjuueeritavate hulgast on võimalik leida juhtumi kohta erinevaid arusaamasid (Stake, 1995, p. 64). Ühtlasi tuleb intervjuude kasutamise puhul langetada valik struktureeritud ja struktureerimata lähenemise vahel (Rouslton, 2010, p. 14). Reeglina eelistatakse poolstruktureeritud intervjuusid, kus on paika pandud põhiline struktuur ja vastavalt intervjuu käigule on võimalik esitada asjakohaseid küsimusi spontaanselt kogu intervjuu ajal. Samuti põhineb intervjuueeritavate valik **ettekavatsetud valimil** (purposive sampling) (Flick, 2009, p. 168), mis tähendab seda, et valimisse kuuluvate intervjuueeritavate koosseis on uurija poolt

hoolikalt läbi mõeldud, et uurija saaks võimalikult asjakohaseid ning rikkalikke andmeid (Yin, 2011, p. 88)

Magistritöös püstitatud uurimisküsimustele vastuste saamiseks viis töö autor läbi 11 poolstruktureeritud ekspertintervjuud, mille valimi moodustasid 9 riigiametnikku ja 2 julgeolekueksperti. Uurimistöö valimisse kvalifitseerusid erinevate riigiametite eksperdid, kellel tulenevalt oma erialast, on lähem kokkupuude antud töö fookuses olevast temaatikas. Eksperti defineeritakse tulenevalt tema positsioonist ja kogemusest (Montgomery, 2008, pp. 260-277 ref Kelt, 2009, p. 12), kes pakub uurijale teatud valdkonnas huvi kui ekspert, olles seeläbi uuringusse kaasatud kui teatud rühma esindaja (Flick, 2009, p. 165). Sellest tulenevalt on valimi koostamisel lähtutud põhimõttest, et intervjueeritav on isik, kellel on kujunenud oma nägemus hübriidohtudest riigikaitstes ning kes suudavad oma staatuse tõttu avalikku arvamust mõjutada.

Alltoodud tabelis (tabel 3) on esitatud intervjueeritud isikute andmed nende töötamise valdkonna järgi ning järjestatud intervjuude läbiviimise kronoloogilises järjestuses. Kuna käesoleva töö uurimisstrateegiaks on võrdlev juhtumiuuring, mis eeldab eri arvamuste omavahelist võrdlemist, on igale intervjueeritavale antud oma unikaalne kood. Intervjueeritavatega võeti enne intervjuu läbiviimist kontakti e-maili teel, kus uurija tutvustas ennast ja kontakteerumise põhjust ning läbiviidava uuringu eesmärki.

Tabel 3. Ekspertintervjuude kogum (autori koostatud)

Intervjueeritava kood	Töötamise valdkond	Intervjuu läbiviimise viis ja koht	Toimumise aeg	Intervjuu kestus
EK	Riigiametnik, Sisekaitsekaadeemia	Suuline, Tallinn	12.02.2020	01:08:00
TT	Riigiametnik, Sisekaitsekaadeemia	Suuline, Tallinn	04.03.2020	01:07:13
MM	Riigiametnik, Kaitseministeerium	Suuline, Tallinn	05.03.2020	01:01:02
UA	Riigiametnik, Kaitseväge Peastaap	Suuline, Tallinn	10.03.2020	37:57
KKS	Riigiametnik, Riigikantselei	Suuline, Skype	25.03.2020	49:10

PP	Riigiametnik, NATO küberkaitse kompetentsikeskus	Suuline, Skype	07.04.2020	55:42
PT	NATO Strateegilise Kommunikatsiooni Keskus	Suuline, Skype	09.04.2020	57:59
PS	Riigiametnik, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium	Suuline, Skype	13.04.2020	50:46
HM	Õppejõud, TTÜ	Suuline, Skype	14.04.2020	01:01:15
ENK	Poliitik, julgeolekunõunik	Suuline, Skype	19.04.2020	01:01:09
AK	Riigiametnik, Kaitsepolitseiamet	Suuline, Tallinn	05.05.2020	59:22

Intervjueeritavatega kohtuti võimaluse korral vastavalt intervjueeritavate võimalustele Tallinnas. Kuna intervjuude toimumisaeg langes kokku Covid-19 viiruse puhkemisega, toimusid pooled intervjuud Skype keskkonnas. Empiiriliste andmete kogumise etapid magistritöös olid järgmised:

- Jaanuar 2020: poolstruktureeritud intervjuu küsimuste väljatöötamine;
- 12.02.–05.05.2020: poolstruktureeritud põhiintervjuude kogumine;
- 05.2020.–03.2023: intervjuude analüüsimine: helifailide transkribeerimine, kodeerimine, kategoriseerimine, tõlgendamine.

Vastavalt Flicki (2009, pp. 36-37) soovitusel, vältimaks intervjueeritavate kahjustamist, selgitati intervjueeritavatele enne selle alustamist, et antud teadustöö raames valim on anonüümne ning intervjuuga alustati alles peale informeeritu nõusoleku saamist. Samuti küsiti luba vestlus digitaalselt salvestada ning intervjuu läbiviimise ajaks asetati nähtavale kohale diktofon OlympusVN-741PC. Tulemuste võimalikult parema objektiivsuse tagamise eesmärgil palus intervjueerija lähtuda vastustes eelkõige eksperdi isiklikust seisukohast.

Intervjuu koosnes 7-st küsimusest (vt Lisa 1), mis koostati eelnevalt uurimisküsimuste põhjal. Uuriija arvestas intervjuu läbiviimisele kuluvaks ajaks kuni 60 minutit, mille raamidesse üldiselt ka jäädi. Intervjuude transkribeerimiseks kasutati Tallinna Tehnikaülikooli kõnetehnoloogia labori avaliku kõnetuvastuse teenust Tekstiks, mis salvestati tekstitöötlusprogrammi *Microsoft Word* ning need on säilitatud autori valduses. Intervjueeritavate soovil neid uurimistöösse lisatud ei ole.

Transkribeerimise järgselt alustati tekstide kvalitatiivset sisuanalüüsi, kasutades selleks AI mudelit Chat GPT 4, kus uurimisküsimuste alusel määrati esinenud põhiteemad (kategoriad) ning nende alateemad (koodid). Moodustunud kooditabel on välja toodud käesoleva uurimistöö lisas (Lisa 2). Intervjuude analüüsil on kasutatud avatud kodeerimise meetodit (Flick, 2009, pp. 308-310). Käesolevas magistritöös püstitatud uurimisküsimuste seost intervjuu küsimustega kirjeldab autori poolt koostatud alltoodud tabel (Tabel 4), kus on ühtlasi välja toodud intervjuude kodeerimise põhjal moodustunud kategoriad.

Tabel 4. Uurimisküsimuste seosed intervjuu küsimustega (autori koostatud).

Uurimisküsimused (UK)	Intervjuu küsimused (IK)
UK 1: Kuidas on kajastatud hübriidohtude mõiste ja funktsioon Eesti avalikes riiklikes dokumentides?	IK 3: Kas Teie arvates on tänased õigusaktid vastavuses hübriidohtudest tulenevate julgeolekuriskidega? Juhul kui ei, siis mis oleksid Teie parandusettepanekud?
UK 2: Kuidas määratlevad mõistet hübriidohud Eesti julgeolekueksperdid?	IK 1: Kuidas määratlete mõistet hübriidohud ja kuidas need ohud julgeolekuohuna avalduvad?
UK 3: Missuguseid hübriidohte näevad julgeolekueksperdid Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites?	IK 2: Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorid jaotuvad sõjaliseks, poliitiliseks, majanduslikuks, sotsiaalseks ning keskkonna sektoriks. Kas ja kuidas näete võimalust hübriidohtude esinemiseks nendes sektorites Eestis? IK 3: Millises julgeolekusektoris näete hetkel kõige suuremaid probleeme? Kirjeldage täpsemalt probleemi olemust?
UK 4: Milliseid hübriidohte reguleerivad ja leevendavaid meetmeid sisaldavad julgeolekueksperdid kõneaktid?	IK 5: Vastavalt hübriidohtude klassikalistele tunnustele, hõlmavad need ohud erinevaid julgeolekusfääre. Kas Teie arvates on täna erinevate ametkondade koostöö selles osas piisav? Juhul kui ei, missugused võiksid olla täiendavad meetmed olukorra parandamiseks? IK 6: Hübriidohtudest tulenevalt on üheks neid iseloomustavaks teguriks kogu ühiskonna lõhestamine. Kuidas näete Teie hetkel

	hübriidohte, mis on suunatud ühiskonna sidususele ja mis võiksid olla meetmed nende ohtude ennetamiseks? IK 7: Missugusena näete Teie Eesti panust Euroopa hübriidohtude kompetentsikeskuse liikmena?
--	--

Järgnevas alapeatükis analüüsitakse Eesti avalikke riiklike dokumente, leidmaks vastust uurimisküsimusele nr. 1 (Kuidas on kajastatud hübriidohtude mõiste ja funktsioon Eesti avalikes riiklikes dokumentides?)

2.2 Riiklike dokumentide analüüs hübriidohtude mõiste kaardistamiseks

Eesti julgeolekupoliitika sõnastavad „Eesti julgeolekupoliitika alused“, mille järgi koostatakse valdkondlikud ja üksikasjalised arengu- või tegevuskavad. Sellest lähtuvad ka Eesti kaitsepoliitilised eesmärgid. Kui 2017. aasta raamdokumendis mainitakse ohtudena asümmeetrilisi ohte (Kaitseministeerium, 2017), siis 2023. aasta raamdokument märgib selgelt, et „Venemaa Föderatsioon kasutab järjepidevalt oma poliitiliste eesmärkide saavutamiseks hübriidrünnakuid.“ (Anon., 2023, lk 3) Viimane Siseturvalisuse arengukava 2020–2030, toob ühe võtmeprobleemina välja „Kuidas suurendada vastupanuvõimet põhiseaduslikku korda ohustavate tegevuste, hübriidohtude ja vaenuliku mõjutustegevuse suhtes“ (Siseministeerium, 2020, lk 28) ning esitab ka meetmed nende tõkestamiseks. Arvestades töö fookust, on see suur edasimineku võrreldes eelmise STAK-ga 2015–2020, kus antud mõistet ei mainitud kordagi. Kuna mõlemis Eesti julgeolekut puudutavates olulistest dokumentides on hübriidohtude mõistet käsitletud, on tegemist julgeolekukontseptsiooniga, mille puhul peaks olema avalikkusel selge arusaam, kuidas antud mõiste on määratletud.

Antud töö raamistikus on dokumendianalüüsi eesmärgiks analüüsida Eesti julgeolekupoliitika raamdokumente ja see on seotud töö esimese uurimisküsimusega, milleks on: „Kuidas on kajastatud hübriidohtude mõiste ja funktsioon Eesti avalikes riiklikes dokumentides?“ Kasutatud valimi puhul on tegu **eesmärgistatud valimiga**, mis tähendab, et uuritavad üksused valitakse kindla kriteeriumi alusel (Õunapuu, 2014, lk 143), mille eesmärk on leida vastus esitatud uurimisküsimusele. Sellele vastuse leidmiseks analüüsitakse Eesti riigikaitse mõistes strateegilisi avalikke dokumente, mis käsitlevad antud uurimistöo fookuses olevat mõistet. Andmeanalüüsimetodina rakendatakse **kvalitatiivset sisuanalüüsi**, mis hõlmab

dokumentides sisalduvate andmete leidmist, valimist, hindamist, mõtestamist ja sünteesimist. Tekstide analüüsimiseks on magistritöös kasutatud suunatud kodeerimist, kus kõigepealt loodi teooria põhjal mõned koodid. Järgmises etapis otsiti andmetest koodile vastavaid tekstilõike, mille käigus samade tunnustega koodid jaotati vastavatesse koodide kategooriatesse (Flick, 2009, pp. 318-320 Kalmus, *et al.*, 2015). Suunatud kodeerimise puhul toimub kodeerimine vastavalt uurimisküsimusele ning muud teemad jäetakse tekstides kõrvale. Kodeerimiseks teemakohase teksti leidmiseks teostati valimisse kuulunud dokumentides vastav otsing, kasutades märksõna hübriid. Valitud uurimismetoodika aitab välja selgitada kas ja kuidas on sisutatud valimis olevates raamdokumentides hübriidohtude mõiste. Dokumendianalüüs on täiendavaks mõõtmeks läbiviidavatele ekspertintervjuudele, andes valdkonnale terviklikuma käsitluse. Valimis on kasutatud dokumente seisuga aastatel 2017–2024, mille loetelu on esitatud alltoodud tabelis (Tabel 5).

Tabel 5. Dokumendianalüüsis kasutatud dokumentide nimekiri (autori koostatud).

Väljaandmise aasta	Asutus	Dokumendi pealkiri
2017	Riigikogu	Eesti julgeolekupoliitika alused 2017
2023		Eesti julgeolekupoliitika alused 2023
2017	Riigikantselei	Riigikaitse arengukava 2017–2026
2021		Riigikaitse arengukava 2022–2031
2019	Riigikantselei	Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteedid 2020–2021
2023		Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteedid 2023–2025
2020	Siseministeerium	Siseturvalisuse arengukava 2020–2030

Tutvumisel antud töö fookuses vaadeldavate raamdokumentidega, tuli välja, et mõisteid hübriidoht ja hübriidrännak on kasutatud paralleelselt. Esimesest uurimisküsimusest lähtuvalt sai mõlemad mõisteid ühendavalt toodud välja kategooriana sõna **hübriid**.

Selle loomisel lähtuti uurimisküsimusest ning mille omavaheline seos ja koodid on leitavad lisana „Dokumendianalüüsi koodipuu“(vt Tabel 6).

Tabel 6. Uurimisküsimuse seos kategooria ja koodidega (autori koostatud).

Uurimisküsimus	Kategooria	Koodid
Kuidas on kajastatud hübriidohtude mõiste Eesti avalikes riiklikes dokumentides	Hübriid	Kood 1. Koordineeritud vaenulik mõjutustegevus Kood 2. majanduslik surve Kood 3. küberrünnak Kood 4. inforünnak Kood 5. energiajulgeoleku ohustamine Kood 6. rände kasutamine mõjutusvahendina

Raamdokument STAK määratleb hübriidohtude mõiste kui „*koordineeritult ja paralleelselt eri valdkondade kaudu teostatavat mõjutustegevust nii avalikus, era- kui ka kolmandas sektoris, majanduslikku survet, küberründeid, väärteabe levitamist jne.*“ (Siseministeerium, 2020, lk 13). Neid võimalikke ohte vaadeldakse selles dokumendis kõigis Kopenhaageni koolkonna poolt välja toodud julgeolekusektorites aga ei käsitleta seal struktureeritult sektoritena, vaid esitatakse läbivalvalt. Samuti iseloomustakse seal neid kui ohte „*mis ei tunne riigipiire ning nende allikaid, nii riiklikke kui mitteriiklikke on traditsioonilistest julgeolekuohtudest raskem tuvastada.*“ (Siseministeerium, 2020, lk 13). Meetmena nende ohtude vastu võitlemisel nähakse **laiapindset julgeoleku-käsitust**: „*on jätkuvalt vaja avarat (laiapindset) julgeoleku-käsitust, mis eeldab eri tegevussuundade ja poliitikavaldkondade ning avaliku, era ja kolmanda sektori panust (sh kogukonna ja üksikisiku tasandil) ja koordineeritud koostööd.*“ (Siseministeerium, 2020, lk 13). Detailsemalt nähakse avara julgeolekukäsituse all „*kriitilise infrastruktuuri kaitse ja elutähtsate teenuste toimepidevuse parendamise, riskianalüüsidele tugineva ohupildiga valmisoleku suurendamine ning riigiasutuste ja elanikkonna kriisivõimekuse suurendamist.*“ (Siseministeerium, 2020, lk 13).

Raamdokumendis EELPP 2021-2022 esineb kategooria 3 korral. 2022-2023 aasta dokumendis on see suurenenud 11 korrale. Viimane EELPP 2023-2025 leiab kategooria jälle märkimist 3 korral. Otseselt ei määratleta antud dokumentides hübriidohtude mõiste sisu, kuid tuuakse välja erinevad valdkonnad, kus neid ohte võib esineda. Julgeolekuprobleemina tuuakse välja hübriidset laadi ohud, kus neist eraldi nimetatakse küberoperatsioone, **vaenulikke mõjutustegevust, rände kasutamist** survevahendina, tehnoloogiasõltuvuse ärakasutamist ning **energiajulgeoleku ohustamist** (Riigikantselei, 2021, lk 24). Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektoritest on siin välja toodud nii poliitiline, majanduslik kui ka sotsiaalne sektor. Küberoperatsioonide puhul jääb lahtiseks, kas peetakse silmas kogu IKT sfääri või keskendutakse mingis kindlas sektoris esinevatele ohtudele. Nende ohtude esinemise maandamiseks nähakse lahendust laiapindses lähenemises, „*selleks on vaja parandada Euroopa Liidu institutsioonide ja poliitikavaldkondade vahelist koordineerimist ning arendada Euroopa Liidu ühist olukorradeadlikkust ja eelhoiatussüsteemi*“ (Riigikantselei, 2021, lk 24).

Raamdokumendis RKAK 2017-2026 esineb kategooria hübriid ühel korral, kus see leiab ära märkimist ühe ohtudest, mis võib tekkida sisejulgeoleku suunal (Riigikantselei, 2017, lk 6). RKAK 2022-2031 toob kategooria hübriid välja kahel korral, kus seda mainitakse ühena ohtudest keerulisemaks muutunud julgeolekukeskkonnas. Samaselt EELPP-l nähakse ka siin dokumendis **rännet** kui vahendit teostamiseks hübriidrünnakuid (Riigikantselei, 2021, lk 8).

Dokumendis EJA 2017, ei ole kategooriat hübriid mainitud kordagi. EJA 2023 annab kategoorias hübriid kolm märget, kus on keskendutud just hübriidrünnakute teostajale, kelleks on antud dokumendi järgi Venemaa.

Tabel 7. Hübriidohtude tähendus, mõjusfäärid ning pakutud vastumeetmed riiklikes dokumentides (autori koostatud).

Hübriidohtude tähendus	Hübriidohtude mõju	Vastumeetmed
<p>Eesti julgeolekupoliitika alused 2017 ja 2023</p> <ul style="list-style-type: none"> ohud, mis ei tunne riigipiire ja mille allikad on raskesti tuvastatavad. 	<ul style="list-style-type: none"> majanduskeskkonna ebakindlus küberruum ja selles toimuv tehnoloogia arenguga seotud ohud radikaliseerumine ja terrorism organiseeritud kuritegevus ja korrupsioon 	<ul style="list-style-type: none"> tõhustada ja tugevdada kollektiivkaitset viia ellu laia riigikaitse käsitus parandada strateegilist kommunikatsiooni ühiskonna ühtehoiu tugevdamiseks ja riigi

	<ul style="list-style-type: none"> rändevood ja eri põhjustel tekkinud hädaolukorrad 	<ul style="list-style-type: none"> positiivse rahvusvahelise kuvandi kinnistamiseks ning psühholoogilist kaitset vaenulike inforünnakute tasalülitamiseks tugevdada riigipiiri suurendada ühiskonna kerksust, vähendades elutähtsate teenuste haavatavust tõsta sisejulgeolekuasutuste reageerimisvõimet edendada sidusat, hoolivat ja sallivat ühiskonda
Riigikaitse arengukava 2017–2026	<ul style="list-style-type: none"> riigisisene kriis, siserahutused või riigisisene relvakonflikt vaenulik mõjutustegevus, inforünnakud <p><i>Viimase riigikaitse arengukavaga lisandus:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ebaseaduslik ränne uute tehnoloogiate esilekerkimine (mehitamata lennubahendid jt.) 	<ul style="list-style-type: none"> kogu ühiskonna tegevus valmisolek seista vastu infosõjale
Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteedid 2020–2021	<ul style="list-style-type: none"> info- ja küberrünnakud vaenulik mõjutustegevus tehnoloogiasõltuvuse ärakasutamine <p>2022-2023 lisandusid</p> <ul style="list-style-type: none"> ränne energiajulgeolek 	<ul style="list-style-type: none"> laiapindne lähenemine tagada elutähtsa taristu ja teenuste piiriülene toimepidevus varustuskindlus nii tehnoloogia- kui ka energiasektoris tagada sideteenuste toimepidevusnõuded EU sisene selge õigusloome seoses rände õigusliku määratlusega Sõltumatus Venemaa energiast, koostöö partneritega
Siseturvalisuse arengukava 2020-2030	<ul style="list-style-type: none"> desinfo levitamine 	

<ul style="list-style-type: none"> • koordineeritult ja paralleelselt eri valdkondade kaudu teostatavat mõjutustegevust nii avalikus, era- kui ka kolmandas sektoris, majanduslikku survet, küberründeid, väärteabe levitamist jne. 	<ul style="list-style-type: none"> • riigi siseprobleemide võimendamine • rahvusvaheliste organisatsioonide usaldusväärse õõnestamine • ühiskonna polariseerumine 	<ul style="list-style-type: none"> • riigi vastupanuvõime tugevdamine • küberrünnete tõrjumise suutlikkus • võitlus organiseeritud kuritegevusega • rahapesu tõkestamine, • Strateegiline kommunikatsioon • kriitilise infrastruktuuri kaitse ja elutähtsate teenuste toimepidevuse parendamine • riskianalüüsidele tugineva ohupildiga valmisoleku suurendamine • riigiasutuste ja elanikkonna kriisivõimekuse suurendamine • tähelepanu territoriaalset terviklikkust ja põhiseaduslikku korda ohustava äärmusluse leviku tõkestamiseks
--	--	--

Eelnevast analüüsist järeldub, et hübriidohtude mõiste tähenduse ja/või iseloomustajate kohta on võimalik vaadeldavatest Eesti avalikest riiklikest dokumentidest sisulist teavet hankida 4 dokumendi kaudu. Neist ainsana antakse hübriidohtude mõistele konkreetne tähendus dokumendis Siseturvalisuse arengukava 2020–2030, kus lisaks antud mõiste määratlemisele, tuuakse välja ka erinevad sektorid hübriidohtude esinemise kohta ning pakutakse välja meetmed nende ohtude ennetamiseks. Põhjalikumalt käsitletakse antud teemat ka raamdokumendis Eesti julgeolekupoliitika alused. 2017 aasta väljaandes ei nimetata hübriidohtude mõistet otseselt kordagi, kuigi on ära märgitud sektorid, kus nimetatud ohud võivad esineda ning neid defineeritakse kokkuvõtlikult ohtudena: „*mis ei tunne riigipiire ja mille allikad on raskesti tuvastatavad.*“ (Anon., 2017, lk 4).

Viimases 2023 aasta väljaandes tuuakse selgelt välja hübriidrünnakute teostajana Venemaa, kelle „*sihiks on survestada poliitilisi ja ühiskondlikke valikuid Venemaa Föderatsioonile sobivas suunas ja tekitada usaldamatust ja ühtsuse murenemist nii riikide sees kui ka riikidevahelistes suhetes. Vajaliku mõju saavutamiseks kasutatakse ühel ajal ja süstemaatiliselt asümmeetrilisi vahendeid, nagu näiteks mõjutustegevus, energiasõltuvus, kunstlikult tekitatud inimränne või destabiliseeriv tegevus küberruumis.*“ (Kaitseministeerium, 2023, lk 3)

Ülejäänud dokumendid küll teadvustavad hübriidohtudest tulenevaid riske tänapäeva riikidevahelises suhtluses, toovad suuremal või vähemal määral välja sektorid, kus need riskid võiva esineda, kuid ei sõnasta antud mõiste sisu.

Üldistavalt saab välja tuua, et hübriidohtudest tulenevaid riske käsitlevad kõik eelnevalt vaadeldud riigikaitsega seotud dokumendid. Magistritöö autori arvates on hübriidohtude tähendus, tunnused ja nendega seotud riigipoolne tegevus avalikes riiklikes dokumentides (JPA, 2017 ja 2023, RKAK, 2017-2026, EELPP, 2020-2021) siiski liiga üldine. Samuti annaks selguse osas oluliselt juurde, kui antud dokumendis oleks süstemaatiliselt sektorite kaupa välja toodud nii ohud kui ka nende vastased meetmed. STAK 2020-2030 välja toodud hübriidohtude definitsioon on hästi sõnastatud, kuid võttes arvesse ka teistes julgeoleku raamdokumentides välja toodut, pakuks autor omapoolse määratlusena hübriidohtudele järgneva- hübriidoht on koordineeritud vaenulik mõjutustegevust nii avalikus, era- kui ka kolmandas sektoris, kus on paralleelselt kasutusel erinevates julgeolekusektorites esinevad mõjutusvahendid halvamaks sihtriigi otsustus ja tegevusprotsesse.

2.3 Ekspertintervjuude analüüsi tulemused

Magistritöös püstitatud uurimisküsimustele vastamiseks viis autor läbi 11 poolstruktureeritud ekspertintervjuud selleks, et kaardistada hübriidohtude tähenduse ja tunnuste osas julgeolekuekspertide seisukohad, võrreldes neid antud mõiste teoreetilise baasiga ja dokumendianalüüsi tulemustega. Et saadud andmeid õigesti tõlgendada, intervjuud transkribeeriti ning sisu analüüsiti **kvalitatiivselt temaatilise analüüsi** meetodiga kasutades Chat GPT-d. Temaatiline analüüs otsib iseloomustavaid mustreid kvalitatiivsest materjalist (Braun & Clarke, 2006). See meetod võimaldas kogutud andmestikku süstemaatiliselt analüüsida ja struktureerida, leidmaks uurimisteema suhtes tähenduslikku informatsiooni ja tegemaks sellest järeldusi. Uurimisküsimustest lähtuvalt moodustunud kategooriaid saab ülevaاتlikult näha alltoodud tabelist (Tabel 8).

Tabel 8. Uurimisküsimuste seos kategooriatega ning nende koodid (autori koostatud).

Uurimisküsimus 2	Uurimisküsimus 3	Uurimisküsimus 1,4
------------------	------------------	--------------------

<i>Kategooria-</i> täendus	hübriidohtude	<i>Kategooria-</i> Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorid	<i>Kategooria-</i> soovitud hübriidohtude riskide maandamiseks
<u>Koodid:</u> ebaselgus kombineeritus risk sõda		<u>Koodid:</u> rünnak NATO konflikt liitlased mõjutamine korruptsioon infratruktuur väärtused lõhe regionaalne kultuur	<u>Koodid:</u> heidutus koostöö ja koordineerimine seadusandlik raamistik haridussüsteem reageerimine kultuur

Uurimisküsimustega selgitas autor välja eelkõige antud töö kõige fundamentaalsemad küsimused, kuidas on hübriidohud Eesti julgeolekupoliitikas määratletud, missugustes Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites neid ohte nähtakse ning missugused võiksid olla vastumeetmed nende ohtudega võitlemisel. **Esimese kategooria** , „hübriidohtude tähendus,“ koosneb koodidest, millega vastati uurimisküsimusele number 2: Kuidas määratlevad mõistet hübriidohud Eesti julgeolekueksperdid? Selles kategoorias moodustati neli koodi, milleks olid ebaselgus, kombineeritus, risk ja sõda.

Esimese kategoorias uuris autor ekspertide käest, kuidas nemad määratlevad hübriidohtude mõistet. Analüüsi tulemusena selgus, et valdavalt seostati hübriidohte kombinatsioonina sõjalise jõu ning sellega ähvardamise ja mittesõjaliste vahendite kasutamise vahel. Mittesõjaliste vahenditena nähti ohtu kõikides ühiskonnale olulistest sektorites, mille eesmärgiks on siduda riigi ressursi ning lõhkuda ja killustada ühiskonna sidusust. Selline nägemus ühtib töö teoreetilises raamistikus välja toodud Hoffmanni hübriidkonflikti tunnustega. Uurimistöö tulemuste parema loetavuse huvides, on intervjuueeritavate tsitaadid esitatud edaspidi kaldkirjas.

*„Hübriidoht on suure tõenäosusega risk(**kood 3**), et kasutatakse kombinatsiooni sõjalisest jõust(**kood 4**) ja sellega ähvardamise eest ning mittesõjalisi õõnestavaid mõjutusvahendeid mille teostajaks on reeglina teine riik.“ (UA)*

Valdav osa ekspertidest leidis, et hübriidohtude puhul on tegu hägusa ja laiali valguva mõistega. Küll aga märkisid mitu intervjuueritavat, et hübriidohtude näol ei ole olemuslikult midagi uut, kuid see mõiste on läinud käibe, kirjeldamaks selguse puudumist ohu allika suhtes.

„Põhimõtteliselt see uus, nõndanimetatud hübriidoht, on olnud viimasel ajal siin, ütleme eriti alates Ukraina sõjast käibe läinud termin, mis kirjeldab ju tegelikult ohtusid, mis on alati olemas olnud. Ehk sedasorti tegevust, mis põhjustavad tänapäeva mõistes hübriidohte, on harrastatud Hiina keisririigist saadik.“ (ENK)

Üks ekspertidest leidis, et hübriidohtude mõistena määratlemine ei pruugigi olla niivõrd oluline, kuivõrd esmajoones on tähtis selgelt mõtestada valkonnad, mis on antud ohtude puhul löögi all.

*„...et see tegelikult on lihtsalt üks mingisuguses eufoorias või hirmus tekkinud moetermin, millega siis üritati kuidagimoodi peas olevat segadust, paanikat ja hirmu(**kood 1**), mis tekkis nii Eestis või siis ütleme lääneriikides üldse, avalikkuses kuidagimoodi sõnastada.“ (AK)*

Vastuse, kuidas mõistavad julgeleku eksperdid seost hübriidoht-hübriidsõda, andis kõige kokkuvõtlikumalt intervjuueritav UA, kes sõnastas seda järgnevalt:

*„Hübriidsõda(**kood 4**) realiseerunud hübriidoht „(UA)*

Valdavalt siiski mõtestasid intervjuueritavad hübriidsõja erinevust hübriidohuga, kus esimese puhul on kindlasti kasutusel ka sõjaline aspekt, samas teist iseloomustavad pigem relvastatud konfliktile eelnevad kujundavad tegevused.

*„hübriidoht on see, mis, mis puudutab konkreetselt neid riske(**kood 3**), millega on võimalik ennetavas faasis tegeleda. Ja hübriidsõda(**kood 4**) viitab konflikti aktiivfaasile.“ (MM)*

Samas oli ka intervjuueritavaid, kes ei näinud, et hübriidohtude realiseerimiseks on vajalik sõjaline sekkumine.

„ ...kasutad igasuguseid võimalusi ära, nagu kuritegevus, rahva meelepaha, ja siis loodki sellega platvorme, selleks, et seda riiki anastada. Hübriid on nagu eelmäng, ja kui see õnnestub, pole tegelikult sõjalist rünnakut vaja, siis lõpuks lihtsalt sõjavägi marsib sisse nagu kolmekümne üheksandal aastal, lihtsalt ilma püssipauguta, tullakse ja võetakse riik ära. Aga

enne seda on toimunud siis hübriidtegevused, et liitlased on ära lõigatud, mingid majanduslikud diilid on tehtud.“ (PS)

Prevaleerivaks jäi kõikide intervjueritavate puhul arusaam, et hübriidohtude näol on tegemist erinevate ohtude kombinatsiooniga, kus on korraga kasutusel erinevate sõjaliste -ja mittesõjaliste vahendite kombineeritud kasutamine.

„Kuidas Šoigu, Gerasimov ja ka tõenäoliselt Putin sellest aru saavad – sõda käibki kogu aeg ja neil ongi totaalne sõda, kõik vahendid. Ja seda vahendit nad Ukrainas on kasutanud ka: diplomaatilist survet, valetamine, informatsiooniline surve , majandusblokaad ja sõjaline jõud.“ (PT)

Selline seisukoht, mille kohaselt hübriidohtud on sõjaliste ja mittesõjaliste vahendite kombineeritud kasutamine, ühtib antud magistritöö teoreetilises osas välja toodud lääne teoreetikute seisukohtadega hübriidohtude olemusest (lk. 24), kus hübriidkonflikti ühe tunnuseks on välja toodud samaaegselt toimuv kombineeritud konventsionaalsete ja ebakonventsionaalsete jõudude tegevus nii strateegilisel, taktikalisel kui operatsioonitasandil. Mittesõjaliste meetmete tähtsuse rõhutamist sarnaselt julgeolekuekspertidega, toetab ka teoreetilises osas Venemaa nägemus hübriidohtudest, mille kohaselt nüüdisaja relvastatud kokkupõrgetes kaldub kasutatavate vahendite rõhuasetus järjest enam poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste ja teiste mittesõjaliste meetmete kompleksse rakendamise suunas, mida teostatakse toetudes sõjalisele jõule (lk. 27).

Teises kategoorias „Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorid“ avas autor uurimisküsimuse number 3: Missuguseid hübriidohte näevad julgeolekuekspertid Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites? Sellele vastamiseks oli intervjuus esitatud küsimus iseloomustada iga sektorit eraldi. Kategoorias moodustati kokku üksteist koodi: rünnak, NATO, konflikt, liitlased, mõjutamine, korruptsioon, infrastruktuur, väärtused, lõhe, regionaalne ja kultuur.

Kõik intervjuueeritavad tõid eranditult välja Eestile ainsa reaalse ohu teostajana Vene Föderatsiooni. Kokkuvõtlikult sõnastab selle intervjuueeritav AK:

„Venemaa, mis ta teeb, on see, et ta otsib kõikides riikides üles mingisugused haavatavused ja üritab neid ära kasutada.“ (AK)

Sõjalises sektoris enamus intervjuueeritavaid otsesest ohtu Eestile ei näinud. Uuringu teostaja arvamusel, võib selle põhjuseks olla ka tõsiasi, et suurem osa intervjuusid on läbi viidud 2020 aastal, mis jääb ajajärku, mil Venemaa ei olnud veel alustanud täiemahulist sõda Ukrainas. Mitme intervjuueeritava arvamuse kohaselt, on tänu NATO liikmelisusele ja liitlaste toetusele meil sõjaline oht minimaalne.

*„Sõjaline risk on muidugi olemas, aga seda ma ei näe. Kuna oleme NATO(**kood 2**) liikmed, oleme selleks valmistunud ja selle jaoks on olemas ka ressursid. Eesti Kaitseväge ja Kaitsealiitu võib usaldada, NATO liitlasi täpselt sama moodi. See on toimiv võrk, ükski riik ei ole julgenud NATO-t veel kunagi rünnata.“ (PT)*

*„Ainus reaalne oht meile ongi Venemaa sõjaline rünnak(**kood 1**) meie vastu, mis on otseselt sõltuvuses sellest siis, kas me oleme liitlasküsteemides sees või kas me oleme osa mingist suuremast kaitsemehhanismist nagu siis NATO(**kood 2**) ja Euroopa Liit või me ei ole. Praegu me oleme, mis tähendab seda, et me oleme kaitstud.“ (AK)*

Üks ekspert tõi juurde ka stsenaariumid, mille puhul selline sõjaline oht võiks rakenduda. Need on väga sarnased töö teoreetilises osas toodud Bartoši hübriidkonflikti tunnustes väljendatuga, mille järgi teostatavad operatsioonid hõlmavad kõiki sihtriigi tegevussfääre, kus kasutatakse olukorra eskaleerijaid:

*„Minu arvates on reaalne sõjaline oht, just tänastes tingimustes. Kõik need asjad võivad ju ükskõik millises sektoris aja jooksul muutuda. Aga noh, see on võib-olla ka julgeolekustamise tagajärg, et noh, sõjaliselt ma näen ohtu eelkõige, tegelikult reaalselt ohtu just nagu kahes asjas. Üks on, kui siin tekib tõesti Eestis mingisugune reaalne kokkpõrge näiteks erinevate rahvusgruppide vahel, et siis võib mingi riik oma niisuguse rahvuskaaslaste abistamise eesmärgil mingi aktsiooni ette võtta. Või noh, teine on siis mingisuguse suurema üldisema sõjalise konflikti(**kood 3**) raames, mis on puhkenud kusagil mujal, aga noh, näiteks kui see siis tõesti puudutab kas või siis läänit või Venemaad, et noh, siis selle raamis võivad toimuda, kui mingid aktsioonid siin, seda ei saa välistada.“ (HM)*

Sõjalist sektorit pidasid mitmed intervjueeritavad sektoriks, mille toime ja kaitsemehhanismid on kõige selgemalt ning detailsemalt väljendatavad, võrreldes teiste Kopenhaageni julgeoleku sektoritega. Selline konkreetsus annab omakorda eelise sellest tulenevate riskide maandamisel, võrreldes teiste sektoritega.

„Laiat, kõikehõlmavat ja juhitud kaitset, mis oleks süsteemne, ei ole meil üles ehitatud eeskätt poliitilise ja sotsiaalse sektoris osas. Sõjaliseks kaitseks valmistumine, ja sealhulgas ka teiste erinevate ühiskondlike institutsioonide sellesse kaasamine on võib-olla kõige enam lahti planeeritud, mis on ka loomulik, sest see on üks riigi põhifunktsioon. “(UA)

Ekspertide intervjuude põhjal saab väita, et sarnaselt teoreetilises osas väljatooduga, näevad ka nemad peamiselt hübriidohtude puhul rõhuasetust pigem mittesõjalistel meetmetel- poliitiliste, majanduslike, informatsiooniliste meetmete samaaegsele kasutusele oma eesmärkide läbiviimiseks.

Poliitilise sektori puhul töid enamus intervjueeritavaid välja peamise mõjutusvahenditena sihtriigi otsustusprotsesside mõjutamise, diplomaatilise killustamise strateegia eesmärgiga lõhkuda liitlasriikide ühtsust, korrupsiooni ning kohaliku vähemusrahvus(t)e kasutamist oma agenda läbiviimiseks.

„Poliitilisel ja majanduslikul rindel on peamiseks murekohaks korrupsioon(kood 6) ja kaasamise küsimused. Kui meil on avatud ühiskond ja madal korrupsioonitase, tulevad sellised probleemid esile ja demokraatia mehhanismid aitavad neid lahendada. Läbipaistvus on siin võtmeküsimus, kuna see aitab tuvastada ja lahendada probleeme erinevalt läbikukkunud riikidest, kus muudatusi on keeruline ellu viia. “ (TT)

„Kui räägime poliitikast, tähendab see, et hübriidtoimija üritab sihtriiki mõjutada(kood 5), eelkõige selle otsustusprotsessi. Üheks konkreetseks näiteks on valimiste mõjutamine. “ (KK)

Majandussektori osas keskendusid enamik eksperte just majandusliku planeerimise strateegilisele osale, kus peamise ohuallikana nähti ressursside kontrollimist ja mõjutamist läbi sihtriigi soetatud või soetatavate varude. Läbi erinevate majanduslike tegevuste, nähakse võimalust survestada sihtriiki, häirides nende igapäevast normaalset funktsioneerimist, mis mõjutab elanikkonna rahulolu. Jällegi saame tõmmata siin paralleeli ekspertide ja töö teoorias välja toodule, kus üheks hübriidkonflikti võitmise strateegia peamiseks postulaadiks, on vastase nõrkade külgede pidev häirimine, hoides teda jätkuvas kriisiolukorras ja tekitades seeläbi rahutust ning rahulolematust oma riigi ja valitsusaparaadi suhtes. See omakorda sillutab pinnast agressorriigi järgmistele tegevustele ja olukorra jätkuvale eskaleerimisele. Graafiliselt

illustreerib seda hästi peatükis 1.2 välja toodud Gerassimovi mitmemõõtmeline doktriin(Joonis 2., lk 28).

„majandusmeede on muuseas ka igasuguste oluliste objektide kokkuostmine ja selliste, niiöelda strateegilise infrastruktuuri omandusse saamine. Et seda peab kindlasti üks riik vältima, et näiteks mingid olulised strateegilised infrastruktuurid(kood 7), raudtee, elekter, mingid gaasitrassid ei kuuluks kahtlastele firmadele.“ (PS)

„Majandussektoris seisneb oht peamiselt rahvusvahelise majandustegevuse häirumises. Piiride sulgemine või kaubavahetuse takistamine võib märkimisväärselt mõjutada Eesti majandust, põhjustades elatustaseme languse.“ (PT)

Sotsiaalsektoris töid mitmed intervjuueeritavad esile regionaalpoliitika mõju julgeolekule, kus siis nähti riskina teatud piirkondade mahajäämusest tingitud ohte.

„ühiskondlikule sidususele tuleb ka see kaasa, et selliste sotsiaalmajanduslike reformidega või rahaliste investeeringutega, üritatakse ikkagi vältida sellist ääremaastumist ja mingeid piirkondi.“

Lahendusena antud probleemile, toob intervjuueeritav välja kolm punkti:

„transpordisektori arenduse, et inimesed saaksid võimalikult hästi liikuda, et investeeritaks raha raudteesse, bussitransporti ja sellistesse projektidesse. Teine suur asi millesse mina investeeriks, on spordi infrastruktuur(kood 7) ja sporditreenerid ja kogu see sporditeema. Et lastel oleks tegevust, et nad jääks tänavatele, praegu on see väga kallis. Ja see jälle toob kaasa, et lapsed on sportlikumad, lastel on tegevust, mis on jälle julgeolekule hea, ajateenijad on paremas vormis..... Ja siis kolmas on see, et ikkagi vaadata seda töökohtade teemat, et et kui, ei ole ettevaatlik tööstuse likvideerimisel või siis kiiresti rakendada meetmeid, et leida siis alternatiivset töid, ümberõpet ja seda.“ (PS)

Kriitikana praegu kehtiva regionaalpoliitika osas, näeb teine julgeolekuekspert järgmist:

„Meil justkui oleks huvi hoida regionaalset(kood 10) elukorraldust, mis vähendaks sotsiaalseid probleeme. Ja teiselt poolt me püüame majanduslikult mõelda, ka riigisektoris mõeldes nagu erasektor, seda on aastaid püütud kultiveerida, siis tegelikult me tekitame neid probleeme juurde. See ei ole osa lahendusest, see mõtteviis tihtipeale, vaid see on osa probleemist. Me võime püüda viia töökohti igale poole, sotsiaalprobleemide osas on faktide esitamine lahenduste pähe ebaefektiivne. See näide, et viime töökohti Tallinnast välja, suurendame maapiirkondades hõivet ja parandame regionaalpoliitikat, suurendades julgeolekut. Kui

keskkond ongi selline millega ei tegeleta, siis see põhjustab muidugi probleeme julgeolekuga. Aga sa ei saa julgeolekumehhanismidega lahendada sotsiaalseid probleeme ja see on üks viga, mida väga palju tehakse.“ EK

Sotsiaalses sektoris töid intervjueritavad välja ka erinevate inforuumide probleemistiku, kus viidati siis nii võõrkeelse meedia tarbimisele kui ka ebaefektiivsele hariduspoliitikale.

„Ühiskonda hoiavad koos väärtused. Need väärtused(kood 8) on sõnastatud põhiseaduses ja peamiselt põhiseaduse preambulas. Kõik, mis ründavad neid väärtusi, see on meile sotsiaalses ja ühiskonna mõistes ohtlik. Ja millega neid lõhutakse, neid lõhutakse sellega, et hoitakse mingit osa meie ühiskonnast ühes teises väärtusruumis ja see väärtusruum on siis defineeritav keele kaudu. Neid hoitakse venekeelses ruumis, see on oht. Ja mis väärtused on Eestile tähtsadeesti keel ja kultuur(kood 11), need on meie viimased kaitseliinid. Kui me kaotame keele, siis me kaotame kultuuri, et siis me lakkame rahvana olemast.“ (PT)

„Näiteks haridusest, mis on kõige elementaarsem asi, millest kõik algab. Paljud küsimused, nagu etnilised ja kultuurilised lõhed(kood 9) rahvusgruppide vahel, ei ole kiiresti lahendatavad, vaid nõuavad põlvkondade pikkust tööd. Aga sellega peab mingi aeg pihta hakkama. Vanemaid inimesi on juba keeruline ümber veenda, aga eesti ja vene noori tuleb kokku viia. Mida varem seda parem, sest muidu ei teki neid omavahelisi sidemeid ja nad jäävadki paralleelmaailmadesse. Kui me seda ära ei lahenda, see probleem ei lõpe. Ja ega meil selleks teist varianti ei ole kui ühtne koolisüsteem, üks kõige käegakatsutavam ja suurema mõjuga asi. Aga seda nagu kusagilt ei paista.“ (AK)

Keskkonnasektoris nägid enamuse julgeolekuekspertidest ohtu keskkonnõnnetustes, mille tekkepõhjused võivad olla nii inim kui loodusliku tekkega. Hübridohtude kontekstis toodi välja, et neid õnnetusi on võimalik kasutada vaenuliku riigi huvides, pannes sellega sihtriik surve alla.

„See võib hõlmata ka keskkonnakahju tahtlikku tekitamist, mille eesmärk on siduda sihtriigi ressursse ja tähelepanu, sundides neid tegelema ootamatute olukordadega.“ (EK)

Samas nähti keskkonnaõnnetuste tahtlikus tekitamises ohtu ka ka nende vallapäästjale, kuna tihti ei pruugi edasine olla enam kontrollitav ning see võib muutuda probleemiks laiemale üldsusele. Jälgides Venemaa käitumismustreid Ukrainas(Tšornobõli tuumajaama intsident 2022 ja Nova Kahhvoka tammi õhku laskmine 2023. aastal), ei tundu küll kaasnev kahju olevat neile piisav argument sellistest tegevuste mitte käiku laskmiseks.

„mingisuguse keskkonnaohu tekitamine, et see võib näiteks sulle endale mingis mõttes hakata tagasi ründama“ (HM)

Täiesti eraldi töid mitu intervjueeritavat välja küberruumi domeeni, mida antud töö fookuses olevates Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites ei ole, aga mida peeti tänastes tingimustes olulise sektorina.

„Kindlasti annab küberit kuhugi nende viie alla panna. Kuna Eesti on niivõrd digitaliseerunud ja me niivõrd sõltume igapäevaselt igasugustest digilahendustest-teenustest, siis saab seda ka meie vastu ära kasutada. Seda saab ka näha ka haavatusena, samal ajal on see ka tugevus.“

Kuna küberdomeeniga on täna seotud kõik Kopenhaageni koolkonna vaadeldavad julgeolekusektorid, siis paljud intervjueeritavad nägid, et kübervaldkond võiks tänases reaalsuses moodustada täiesti omaette julgeolekusektori.

„Teda võib panna nii majanduse, ta on niivõrd läbi põimunud ja võib mõjutada kõiki sektorid.“
(KK)

Samas oli ka neid, kes nägid küberruumi pigem kui meetodit või töövahendit, mis ei moodusta eraldi omaette sektorit.

„See on meetod, ta ei ole funktsionaalselt nagu eraldi kast. See pole nagu eraldi sektor, seal on mingisuguseid elemendikesi, mis on eraldi ohuallikad aga ta on nagu pigem ikkagi eraldi toetav vahend.“ (ENK)

Kolmas kategooria „soovitused hübriidohtude riskide maandamiseks“ keskendub uurimisküsimusele number 4: Milliseid hübriidohte reguleerivaid ja leevendavaid meetmeid sisaldavad julgeolekuekspertide käsitlused? See kategooria hõlmab ekspertide hinnaguid tegevustele, mis võiks maandada võimalike hübriidohtude tekkimist Kopenhaagen koolkonna julgeolekusektorites. Kategooria moodustavad **kuus koodi**: heidutus, koostöö ja koordineerimine, seadusandlik raamistik, haridussüsteem, reageerimine, kultuur.

Kõik eksperdid olid arvamusel, et Eesti kuulumine trans-atlantilisse liitu, on kriitiline Eesti riigi järjepidevuse seisukohast. Seepärast peaks meie tegevused olema selge fookusega lükata faktiliselt ümber kõik Venemaa poolt tekitatud narratiivid, mis püüavad õõnestada meie usaldusväärset rahvusvahelist ning sellega seada kahtluse alla meie kredibiilsus riigina.

„Venemaa püüab projitseerida endast pilti sõjalise üleolekuga, mis on osa nende strateegiast-NATO vastased tegevused ja liitlassuhete õõnestamine on osa nende üldisest poliitikast, mis sisaldab ka katseid kahjustada meie usaldusväärset..... need ohud on ka meie liitlastele

arusaadavad ja seal toimub ka nii heidutuse(kood 1) kui vastutegevuse mõttes eesmärgistatud tegevus.“(ENK)

Ühe läbiva meetmena hübriidohtude riskide maandamisel mainis enamuseksperthe ka laiapidse riigikaitsega seonduvat, mille all nähti peaasjalikult erinevate asutuste vahelist koordineeritud koostööd.

„On oluline mõista, et kaitseväge ja teiste ametkondade koostöö(kood 2) ning vastastikune abi on kriitilise tähtsusega, eriti kriiside ja hädaolukordade korral. Seadusandlik raamistik peab toetama paindlikku ja tõhusat reageerimist(kood 5) ohuolukordadele, tagades samal ajal kõikide asutuste vahelise koordineeritud koostöö.“(EK)

Koostöö ja koordineerimise osas jagunesid eksperdid kahele erinevale seisukohale. Osad leidsid, et meie erinevate ametiasutuste koostöö on hea ning tänu sellele kriisialane suhtlus võiks toimida.

„Ühine planeerimine ja ühised õppused on põhiasi. Küsimus ei ole alati selles, kas me saame luua perfektse plaani. Tänu sellele protsessile õpime tundma vastastikku organisatsioone, mis on äärmiselt oluline. Nii ei lähe kriisi korral asjad segamini. Teisalt tuleb esile ka puudujääke, mida saab seejärel parandada. Siin ei ole mõtet rääkida ainult riigisektorist, vaid kogu ühiskonnast tervikuna. Riigisektor üksi ei suuda konflikti lahendada.“(UA)

Samas oli ka eksperthe, kelle arvates praegune süsteem ei ole kõige paremini üles ehitatud, nähes kitsaskohana praeguse juhtimisahela ülesehitust.

„meie see kriisisüsteem, ei ole väga hea süsteem. Ta on liiga detsentraliseeritud, see tähendab, et asutustel on mingid kitsad vastutusvaldkonnad aga tegelikult kriisid kui nad tekivad koos, paisuvad eskaleeruvad, tekitavad ühe suure kriisi, mida tuleb siiski tsentraalselt juhtida võimalikult lihtsa juhtimisstruktuuriga. Meil seda praegu süsteemis ei ole.“(PS)

Laiapidsest riigikaitset hübriidohtude raamistikus mainisid ära ka dokumendianalüüsis vaadeldud riigikaitsega seonduvad raamdokumendid. Intervjuude põhjal otsutades, nägid eksperdid laiapidset riigikaitse alast tegevust pigem just ametkondade koostöö vaates. Minnes tagasi töö eelmises osas tehtud julgeolekupoliitika raamdokumentide analüüsi juurde, siis raamdokumentides RKAK, EELPOL ja STAK, on laiapidset riigikaitse funktsioon ja riigi tegevused selles sõnastatud üldsõnaliselt ilma avamata laiemalt nende sisu. Dokument EJA sõnastab laiapidset riigikaitset kui käsitust *„mille eesmärk on riigi kaitsmine ja selleks valmistumine, kasutades kõiki riigi käsutuses olevaid sõjalisi ja mittesõjalisi võimeid ja ressursse ning kaasates avaliku, era- ja kolmanda sektori.*“(Kaitseministeerium, 2023, lk 10).

Kõrvutades empiirilises osas vaadeldud raamdokumente ekspertintervjuudega, saab öelda, et avar riigikaitse käsitus jääb mõlemil puhul pigem institutsionaalsele tasemele.

Õigusruumi vaates, tõid enamus eksperte välja kiire ja paindliku reageerimise vajaduse ohuolukordadele. Üldiselt peeti meil kehtivat seaduslikku raamistikku piisavaks, kuid nähti ka vajadust luua paljude eraldiseisvate regulatsioonide asemel üks kõikehõlmav raamistik. Kuna mitme hübriidohu realiseerumine paneb korraga surve just erinevatele julgeoleku sektoritele, on asutuste koostöö esimeses faasis kriitilise tähtsusega konflikti mahasurumisel. Kui riik selles ebaõnnestub ja algab konventsionaalne konflikt, on koostööl vähe mõju.

„meil on paralleelplaneerimine, milleks on riigikaitse seadus(kood 3) ja hädaolukorraseadus. Meil peab tekkima ühtne julgeolekuseadus- nimetame seda riigikaitse seaduseks laiemalt, mis räägib nii tsiviilohutusest kui ka „hard Security“ ohtudest. On ühtne valitsuse komisjon, kus on all valdkondlikud nõukogud ja üks seadus, kus on terviklikult see asi üles ehitatud.“ PS

Eraldi meetmena tõid eksperdid välja integratsiooniga seonduva, millest enamus intervjuueeritavatest rõhutas täielikult eestikeelsele õppele mineku vajadust. Ekspertidid mõõnsid, et integratsioon ja identiteedi kujundamine on keerukad protsessid, mida ainult keeleoskus ei lahenda, vaid tuleb arvestada ka muid kultuurilisi ja sotsiaalseid dimensioone. Siiski leiti, et haridussüsteem on üks oluline mõjutaja integratsiooniprotsessides.

„Haridussüsteem(kood 4) on üks olulisemaid mõjutajaid selles valdkonnas, kuigi näib, et meie pingutused selles suunas ei ole sihipärased. Ressursside raiskamine väljakujunenud inimestele, kes ei ole motiveeritud uusi keeli õppima, on vähem produktiivne kui noortele võimaluste pakkumine.“ (AK)

2.4 Järeldused ja ettepanekud

Käesoleva töö eesmärgiks oli välja selgitada kas ja kuidas on hübriidohud Eestis julgeolekustatud ning kuidas on need ohud Eesti julgeolekusekspertide käsitluses konstrueeritud. Eesti julgeolekupoliitika kujundajatega läbiviidud intervjuude analüüsi ja dokumendianalüüsi käigus leiti vastused kolmele püstitatud uurimisküsimusele.

Esimesele uurimisküsimuse vastused, kuidas on kajastatud hübriidohtude mõiste ja funktsioon Eesti avalikes riiklikes dokumentides, leiti dokumendianalüüsi tulemuse käigus. Analüüsitud neljast Eesti julgeolekupoliitika raamdokumendist oli Siseturvalisuse arengukavas

2020-2030 antud ainsana hübriidohtude mõistele selgesõnaline tähendus. Selle järgi mõistame hübriidohte kui „*koordineeritult ja paralleelselt eri valdkondade kaudu teostatavat mõjutustegevust nii avalikus, era- kui ka kolmandas sektoris, majanduslikku survet, küberründeid, väärteabe levitamist jne.*“ (Siseministeerium, 2020, lk 13). Selline definitsioon oma olemuselt ühtib käesoleva töö teoreetilises osas välja toodud hübriidkonflikti tunnustega. Kopenhaageni koolkonna julgeoleku sektoristest ei ole üheski analüüsitud riiklikus dokumendis hübriidohtude esinemise kõiki sektoreid välja toodud. Eelpoolnimetatud STAK näeb hübriidohtude esinemise võimalust viiest sektorist vaid kahes: poliitilises ja sotsiaalses. Tabelis 9 on välja toodud nelja analüüsitud julgeoleku raamdokumendis hübriidohuna mainitud Kopenhaageni julgeoleku sektorid.

Tabel 9. Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorite esinemine hübriidohtudena EJP raamdokumentides (autori koostatud).

Dokument	Sõjaline sektor	Poliitiline sektor	Majanduslik sektor	Sotsiaalne sektor	Keskkonna sektor
EJPA		jah	jah	Jah	jah
STAK		jah		Jah	
RKAK	jah	jah			
EELPOL		jah	jah	Jah	

Teisele uurimisküsimusele, kuidas määratlevad mõistet hübriidohud Eesti julgeolekuekspertid, leiti vastused intervjuude analüüsimise käigus. Analüüsil moodustunud kategooria hübriidohtude tähendus all, oli vastajate üldine arvamus, et hübriidohtude näol on tegemist erinevate ohtudega, kus on korruga kasutusel erinevate sõjaliste ja mittedõjaliste vahendite kombineeritud kasutamine. Intervjuude käigus leidis mitu eksperti, et hübriidohtude näol on siiski tegu segase ja laiali valguga nähtusega, mida saab ja tõlgendatakse mitmeti. Samuti märkisid mitu intervjuueeritavat, et hübriidohte puhul ei ole olemuslikult midagi uut, kuid see mõiste on läinud käibe, kirjeldamaks selguse puudumist ohu allika suhtes. Selleks, et mõista intervjuueeritavate seisukohta hübriidohtude ja hübriidsõja erinevusest, sai see teema ka küsimuse kestel avatud. Kõik eksperdid olid seisukohal, et tegemist ei ole ühte ja sama asja kirjeldavate mõistetega. Peamiseks erinevuseks toodi välja erinevus tegevusfaasides. Hübriidohu all nähti agressori poolt endale sobivate võimaluste kaardistamist ning neid võimalusi kujundavaid tegevusi, et luua sobivat raamistikku alustamiseks vajadusel aktiivset faasi. Hübriidsõja all mõisteti realiseerunud hübriidohte, mis on jõudnud aktiivsesse faasi.

Kolmandale uurimisküsimusele, missuguseid hübriidohte näevad julgeolekuekspertid Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites, on toodud välja tabelis 10. Küsimusele, missugust neist viiest sektorist peavad eksperdid hetkel meie jaoks haavatavamaks, nägid enamus probleemina sotsiaal ja poliitilist sektorit, kus siis sotsiaalses sektoris toodi ohuna välja ebavõrdset majanduslikku olukorda, millest võivad tekkida rahulolematused erinevate sotsiaalsete gruppide seas ning mida omakorda on võimalik agressorriigil enda heaks ära kasutada. Poliitilises sektoris peeti üldistavalt suurimaks ohuks erinevatel meetoditel ja tasanditel ühtsuse ja kredibiilsuse lõhkumist. Nende sektorite nõrkuse üheks aluseks toodi just ebaselgust pehmenavate meetmete rakendamisel ja plaani puudust. Keskkonna sektorit pidasid kõik intervjuueeritavad hübriidohtude võtmes meid kõige vähem mõjutavaks.

Tabel 10. Ohud Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites tuginedes ekspertintervjuudele (autori koostatud).

Sektorid/ Eksperdid	Sõjaline	Poliitiline	Majanduslik	Sotsiaalne	Keskkond
EK	Erioperatsioonid, õppused piiril, „eksimused“ piiril	Manipulatsioonid sihtriigi poliitikute ja arvamusiidritega, diplomaatiline tegevus	Taristu häirimine, rahapesu ja finantssüsteemide destabiliseerimine	Tööpuuduse ja ääremaastumise ärakasutamine	Kahju tahtlik tekitamine
TT	Ei kommenteerinud	Korruptsioon	Korruptsioon	Vähene sissetulek, suur majanduslik ebavõrdsus	Ei näinud probleemi
MM	Kaitsevõime halvendamine, mobilisatsiooni häirimine	Korruptsioon	Elektriühenduse häirimine, rahapesu	Vähene sissetulek, integratsioon, „vale“ meedia tarbimine	-
UA	Sõjalise jõuga ähvardamine, suurõppused	Sekkumine valimistesse, mõju-positsioonide jagamine	Sanktsioonidega seotud piirangud	Organisatsioonid, mille eesmärk on ühiskonda nõrgestada	Võitlus ressursside pärast

KKS	On oht, küber	Valmiste, otsustus- protsesside mõjutamine, küber	Sanktsioonid, korrupsioon, küber	Ühiskonna lõhestamine, erinevad inforuumid, küber	Tahtlikult tekitatud tehnogeensed õnnetused, küber
PP	Hetkel puudub	Erakondade ja mittetulundus- ühingute rahastamine	Rahapesu	Riigi vastu suunatud kodaniku- aktiivsus, infosõda	Tuulepargid
PT	Ise- formeeruvad separatistid	Poliitilised liikumised, mis lõhuvad ühiskonda, jõuline diplomaatiline surve	Inimeste, kaupade, teenuste vaba liikumise piiramine, elatusaseme järsk langus, rünnakud energia ja infotehnoloogia taristule	Põhiväärtuste (kultuur ja keel) ründamine	Õnnetuste ärakasutamine ründena
PS	Konvent- sionaalsed ohud, mille eelmänguks diversiooni- aktid	Poliitiliste fraktsioonide lõhestamine	Lõigatakse meid majanduslikult (sadamad), maine kahjustamine rahvusvaheliselt, strateegiliste objektide soetamine ja nendega manipuleerimine	Massiline põgenike liikumise tekitamine, töötus, kogukonna mõjutamine	Tahtlik katastroofi tekitamine (naftareostus, metsatulekahjud)
HM	Rahvus- kaaslaste abistamine, suurem sõjaline konflikt	Erakondade ärakasutamine oma agenda läbiviimisel	Raske välja tuua	Raske välja tuua	Ei näe
ENK	Jõu projitseeri- mine	Liitlassuhete murendamine, usaldus- väärsuse kahjustamine	Strateegiliste kaupade vedu, energeetikaohud	Emotsionaalsete teemade (hirmude, pühaduste) ärakasutamine	Ei näe
AK	Konvent- sionaalne	Siseriiklik ja rahvusvaheline krediidi	Korrupsioon	Erinevad inforuumid	Ei näe

		õõnestamine rahvus- vahelistes organisatsiooni des, rahastus			
--	--	--	--	--	--

Neljandale uurimisküsimusele, milliseid hübriidohte reguleerivad ja leevendavaid meetmeid sisaldavad julgeolekuekspertide kõneaktid, pakkusid eksperdid sektorite kaupa järgmiseid meetodeid. Kõigi sektorite üleselt nähti peamise meetmena laiapindset riigikaitset, ehk siis erinevate asutuste omavahelist koostööd. Selleks on erinevad planeerimisformaadid, harjutused, eesmärgiga õppida tundma üksteise tegevusprotseduure kui ka üksteist isklikul tasandil. Samuti toodi ohuna välja, et kuna protsessid rahuldaval kombel toimivad ja eksistentsiaalset ohtu pole, on uute lahenduste väljatöötamisel langetud mugavustsooni, mis pärsib uute ideede ja toimimisprotsesside kasutuselevõttu. Selleks, et vältida otsustusprotsesside aeglust, peeti oluliseks nende toomist võimalikult madalatele tasanditele. Samuti peeti vajalikuks suuremat erasektori kaasamist laiapindse riigikaitse formaati ja seda mitte ainult strateegiliste varude fookuses. Samuti oli ekspertide intervjuude analüüsi põhiselt kõiki sektoreid hõlmav meede jätkuvalt kuulumine suurematesse kaitseorganisatsioonidesse, nagu NATO ja EL, mille kadumist peeti eksistentsiaalseks ohuks.

Poliitilises ja majanduslikus sektoris nähti võtmeprobleemina selget kaitse ja meetmete plaani puudumist, kuna tihti on piir seadusandlikult hägune küsimuses, mis hetkest riivatakse selles osalejate õigusi ning tihti puudub ka antud valdkonniti läbipaistvus. Sotsiaalses sektoris töid eksperdid majandusliku ebavõrdsuse ja ääremaastumise vastu meetmena välja riiklikult selge plaani töötuse vähendamiseks kriitilistes regioonides. Samuti toimiva transpordivõrgu ehitamist ning tegevust noortega, neile erinevate tegevusvõimaluste pakkumist. Sotsiaalses plaanis nähti probleemina ka vene emakeelega inimeste viibimist Venemaa inforuumis, mille peamise lahendusmeetmena nähti haridussüsteemis venekeelselt hariduselt eesti keelele lõplikku üleminekut ning vene meediakanalite piiramist. Välja toodi ka strateegilise kommunikatsiooni ja psühholoogilise kaitse arendamise vajalikkust. Seadusandliku poole pealt pidasid eksperdid tänaseid õigusakte piisavaks ning ei näinud seal vajadust viia sisse olulisi muudatusi.

Võttes arvesse teoreetilises ja empiirilises osas välja toodut, teeb autor järgmised ettepanekud:

- Suurema selguse huvides on autori poolne soovitus mitte kasutada mõisteid *hübriidsõda* ja *hübriidoht* igas kontekstis ja liialt laialivalguvalt. Töö empiirilises osas analüüsitud

Eesti julgeolekupoliitika raamdokumentides võib leida kasutusel mõisted: hübriidohud, hübriidrünnakud, hübriidse tööriistakasti(hübriiarsenal), hübriidset laadi rünnakud ja ohud, hübriidstrateegia, hübriidne ründevahend. Süvenemisel nendes dokumentidesse, võib järeldada, et kõikide eelpoolmainitud mõistete puhul, on soovitud kirjeldada samu ohte, mis esinevad käesoleva töö fookuses välja toodud Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites. Liigne sarnaste terminte kasutamine, võib viib tähelepanu kõrvale probleemi olemusest. Seepärast oleks autori poolne soovitus erinevate hübriid-mõistete kasutamise asemel keskenduda neid kirjeldatavate konkreetsetele ohtude nimetamisele ja nende ohtude vastu suunatud meetmetele.

- Töös analüüsitud riiklikes dokumentides soovitaks selguse huvides samuti tuua välja ohud ja meetmed sektorite kaupa. Selleks saab kasutada mh Kopenhaageni koolkonna poolt kirjeldatud julgeolekusektoreid. See annaks neile raamdokumentidele selgema ja arusaadavama struktuuri.
- Töö teoreetilises raamistikus välja toodule tuginedes, saab väita, et hübriidohud on kombineeritult suunatud mõjutama kogu ühiskonda tervikuna. Seega on oluline kogu ühiskonna vastupanuvõime ja võime kiiresti reageerida. Raamdokumentides ja ekspertintervjuudes keskendub sellele laiapindse riigikaitse käsitlus. Selleks, et kõik osapooled mõistaksid kontseptsiooni olemust ja riigi kavatsusi selle teostamisel, oleks oluline see mõiste avada. Hetkel on laiapindse riigikaitse funktsioon ja riigi tegevused seoses sellega avalikes riiklikes dokumentides sõnastatud liiga üldiselt ja mitmeti tõlgendatavalt. Seega oleks autori soovitus pöörata senisest rohkem tähelepanu selgitustöö tegemisele iseseisva vastupanuvõime või toimetuleku saavutamise osas kõikidel tasanditel läbi teabeürituste ja foorumite, soodustamaks avalikku diskussiooni teemas ning valdkonna edasist uurimist.
- Kuna IKT sektor läbib kõiki töös vaadeldud julgeolekusektoreid ja selle mõjut on kriitiline, tuleks kaaluda Kopenhaageni koolkonna viiele julgeolekusektorile lisaks tuua analüütiliselt juurde ka infotehnoloogia sektor.

KOKKUVÕTE

Käesolev magistritöö otsis vastust kesksele uurimisküsimusele, kas ja kuidas on hübriidohtude mõiste Eesti julgeolekuekspertide poolt mõtestatud ning julgeolekustatud? Julgeolekuekspertidena mõisteti antud töö raames erinevates riigiametites tegutsevaid antud valdkonna rakendustasandi eksperte. Selleks, et struktureerida töös erinevaid hübriidohte, võeti julgeolekustamise aluseks Kopenhaageni koolkonna viis julgeolekusektorit. Hübriidohtude all mõistsid eksperdid ohte, kus on korraga kasutusel erinevate sõjaliste ja mittesõjaliste vahendite kombineeritud kasutamine. Selgus ka, et mitmed eksperdid pidasid hübriidohtude mõistet liialt laialivalguvaks.

Uurimistöö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas mõistavad Eesti julgeolekueksperdid hübriidohte, kuidas on need ohud julgeolekustatud ja julgeolekuekspertide diskursuses konstrueeritud. Uurimisprobleem sai dokumendianalüüsi ja poolstruktureeritud ekspertintervjuude põhjal lahenduse. Selleks oli autor püstitanud kolm uurimisülesannet ja neli uurimisküsimust.

Antud töö väärtus seisneb hübriidohu mõiste ja selle ohtude väljenduse kohta käivate ekspertarvamuste analüüsis, nende võrdlemises antud mõiste teoreetilise käsitlusega ning järelduste põhjal ettepanekute tegemises. **Esimene uurimisülesanne** keskendus hübriidohtude ja julgeolekustamise teoreetilistele käsitlustele. Hübriidohtude puhul olid vaatluse all nii Läänes kui ka Venemaal kasutusel olnud hübriidsõja ja ohtude teoreetilised käsitlused, mille tulemusel sõnastati üldised hübriidohtude tunnused järgmiselt:

- Hübriidkonflikt hõlmab kõiki sihtriigi tegevussfääre;
- Agressori identiteet jääb varjatuks;
- Formaalselt puudub keskne juhtimiskeskus;
- Destabiliseerimaks administratiiv-poliitilisi, sotsiaal-majanduslikke ja kultuurilisi-maailmavaatelisi arusaamu, luuakse vastase territooriumil iseseisvaid ja isemajandavaid rakke;
- Eskaleerijate kasutamine;
- Regulaarüksuste kasutamine hübriidoperatsiooni viimases staadiumis.

Autor jõudis samuti järeldusele, et antud mõiste puhul on tegemist terminoloogilise segadusega, mis võib saada takistuseks teema üheselt mõistetavale käsitlemisele ning efektiivsete kaitsemeetmete arendamisele.

Teise uurimisülesandega viidi läbi Eesti riiklike dokumentide analüüs, et nende põhjal selgitada välja hübriidohtude mõiste sisu. Sellest selgus, et neljast analüüsitud dokumendist ühes (Siseturvalisuse arengukava 2020-2030), anti hübriidohtude mõistele konkreetne tähendus. Lisaks mõiste sisustamisele, oli seal toodud välja ka erinevad sektorid hübriidohtude esinemise kohta ning pakutakse välja meetmed nende ohtude ennetamiseks.

Kolmanda uurimisülesande eesmärgiks oli analüüsida teooriat ja julgeolekuekspertide seisukohti poolstruktureeritud intervjuude põhjal nii hübriidohtude mõiste tähendusest, komponentidest kui ka meetmetest julgeoleku tagamisel ning teha selle põhjal järeldused ja ettepanekud asjasse puutuvatele riigiasutustele hübriidohtude kontseptsiooni arendamiseks. Selgus, et hübriidohtude termini puhul ühtisid ekspertide poolt välja toodu töö teoreetilises raamistikus ja dokumendianalüüsis välja tooduga. Suurema osa intervjuueeritavate seisukoht oli, et hübriidohtude puhul on tegemist liialt laialivalguva mõistega. Üldiselt jõudsid selle mõiste määratlemisel kõik eksperdid sama järelduseni, mida võiks kokku võttes sõnastada, et hübriidohtud on erinevad ohtud, kus on korruga kasutusel erinevate sõjaliste ja mittesõjaliste vahendite kombineeritud kasutamine. Lisaks Kopenhaageni julgeoleku sektoritele toodi välja, et eraldi sektorina võiks vaadelda ka tehnoloogia sektorit. Viimase uurimisülesande raames saadud teabele, pakub autor välja järgmised ettepanekud:

- Suurema selguse huvides on autori poolne soovitus mitte kasutada mõisteid *hübriidsõda* ja *hübriidoht* igas kontekstis ja liialt laialivalguvalt. Töö empiirilises osas analüüsitud Eesti julgeolekupoliitika raamdokumentides võib leida kasutusel mõisted: hübriidohtud, hübriidrünnakud, hübriidse tööriistakasti(hübriiarsenal), hübriidset laadi rünnakud ja ohud, hübriidstrateegia, hübriidne ründevahend. Süvenemisel nendes dokumentidesse, võib järeldada, et kõikide eelpoolmainitud mõistete puhul, on soovitud kirjeldada samu ohte, mis esinevad käesoleva töö fookuses välja toodud Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorites. Liigne sarnaste terminte kasutamine, võib viib tähelepanu kõrvale probleemi olemusest. Seepärast oleks autori poolne soovitus erinevate hübriid-mõistete kasutamise asemel keskenduda neid kirjeldatavate konkreetsetele ohtude nimetamisele ja nende ohtude vastu suunatud meetmetele.
- Töös analüüsitud riiklikes dokumentides soovitaks selguse huvides samuti tuua välja ohud ja meetmed sektorite kaupa. Selleks saab kasutada mh Kopenhaageni koolkonna poolt kirjeldatud julgeolekusektoreid. See annaks neile raamdokumentidele selgema ja arusaadavama struktuuri.
- Töö teoreetilises raamistikus välja toodule tuginedes, saab väita, et hübriidohtud on kombineeritult suunatud mõjutama kogu ühiskonda tervikuna. Seega on oluline kogu

ühiskonna vastupanuvõime ja võime kiiresti reageerida. Raamdokumentides ja ekspertintervjuudes keskendub sellele laiapindse riigikaitse käsitus. Selleks, et kõik osapooled mõistaksid kontseptsiooni olemust ja riigi kavatsusi selle teostamisel, oleks oluline see mõiste avada. Hetkel on laiapindse riigikaitse funktsioon ja riigi tegevused seoses sellega avalikes riiklikes dokumentides sõnastatud liiga üldiselt ja mitmeti tõlgendatavalt. Seega oleks autori soovitus pöörata senisest rohkem tähelepanu selgitustöö tegemisele iseseisva vastupanuvõime või toimetuleku saavutamise osas kõikidel tasanditel läbi teabeürituste ja foorumite, soodustamaks avalikku diskussiooni teemas ning valdkonna edasist uurimist.

- Kuna IKT sektor läbib kõiki töös vaadeldud julgeolekusektoreid ja selle mõjut on kriitiline, tuleks kaaluda Kopenhaageni koolkonna viiele julgeolekusektorile lisaks tuua analüütiliselt juurde ka infotehnoloogia sektor.

SUMMARY

This master's thesis sought to answer the central research question of whether and how the concept of hybrid threats is understood and securitized by Estonian security experts. For the purpose of this study, security experts were defined as practitioners working in various state agencies within the field of security. To structure the different hybrid threats, the Copenhagen School's five security sectors were used as a basis for securitization. Experts understood hybrid threats as dangers involving the combined use of various military and non-military means. It also emerged that several experts considered the concept of hybrid threats to be too broad.

The aim of the research was to find out how Estonian security experts understand hybrid threats, how these threats are securitized, and how they are constructed in the discourse of security experts. The research problem was addressed through document analysis and semi-structured expert interviews. To achieve this, the author set three research tasks and four research questions.

The value of this work lies in the analysis of expert opinions on the concept of hybrid threats and their expressions, comparing these opinions with the theoretical framework of the concept, and making recommendations based on the conclusions. **The first research task** focused on the theoretical frameworks of hybrid threats and securitization. Theoretical approaches to hybrid warfare and threats used both in the West and in Russia were examined, resulting in the formulation of general characteristics of hybrid threats as follows:

- A hybrid conflict encompasses all spheres of activity of the target country;
- The identity of the aggressor remains concealed;
- There is no formally central command center;
- To destabilize administrative-political, socio-economic, and cultural-ideological understandings, independent and self-sustaining cells are created on the opponent's territory;
- Use of escalators;
- Use of regular units in the final stage of a hybrid operation.

The author also concluded that the concept involves terminological confusion, which could hinder a clear understanding of the topic and the development of effective defense measures.

The second research task involved analyzing Estonian national documents to elucidate the content of the concept of hybrid threats. It emerged that in one of the four analyzed documents (the Internal Security Development Plan 2020-2030), the concept of hybrid threats was given a specific meaning. In addition to defining the concept, different sectors where hybrid threats may occur were identified, and measures to prevent these threats were proposed.

The third research task aimed to analyze the theory and positions of security experts based on semi-structured interviews regarding the meaning, components, and measures for ensuring security related to hybrid threats, and to make conclusions and recommendations to relevant state institutions for developing the concept of hybrid threats. It was found that the experts' opinions coincided with the theoretical framework and document analysis regarding the definition of hybrid threats. Most interviewees considered hybrid threats to be a too broad concept. In general, all experts reached the same conclusion regarding this definition, which could be summarized as hybrid threats being different dangers involving the combined use of various military and non-military means. In addition to the Copenhagen School's security sectors, it was suggested that the technology sector could also be considered as a separate sector. Based on the information obtained in the final research task, the author proposes the following recommendations:

- For greater clarity, the author recommends not using terms like hybrid warfare and hybrid threats in every context and overly broadly. In the empirical part of the study, it was found that the terms hybrid threats, hybrid attacks, hybrid toolbox (hybrid arsenal), hybrid nature attacks and threats, hybrid strategy, and hybrid offensive means were used in Estonian security policy framework documents. Delving into these documents, it can be concluded that all the aforementioned terms are intended to describe the same threats identified in the security sectors of the Copenhagen School highlighted in this study. Overuse of similar terms may divert attention from the essence of the problem. Therefore, the author recommends focusing on naming the specific threats and the measures against them instead of using various hybrid terms.
- For clarity in the national documents analyzed in this study, it is also recommended to present threats and measures by sector. This can be done using the security sectors described by the Copenhagen School, among others. This would give these framework documents a clearer and more understandable structure.
- Based on the theoretical framework presented in this work, it can be argued that hybrid threats are collectively aimed at influencing the entire society as a whole. Therefore, it is important to enhance the resilience and rapid response capability of the entire society.

This is addressed by the comprehensive national defense approach in the framework documents and expert interviews. To ensure that all parties understand the essence of the concept and the state's intentions in its implementation, it is important to elaborate on this concept. Currently, the function of comprehensive national defense and state actions related to it are formulated too generally and ambiguously in public national documents. Thus, the author recommends paying more attention to explanatory work to achieve self-reliance or resilience at all levels through informational events and forums, promoting public discussion on the topic and further research in the field.

- Since the ICT sector permeates all the security sectors examined in this study and its impact is critical, it should be considered to analytically add the information technology sector to the five security sectors of the Copenhagen School.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Andersson, J. J. & Tardy, T., 2015. *Hybrid: what's in a name?*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://www.iss.europa.eu/content/hybrid-what%E2%80%99s-name>
[Kasutatud 12 03 2018].

Anon., 1994. *Erakonnaseadus*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://www.riigiteataja.ee/akt/EKS>
[Kasutatud 12 09 2017].

Anon., 2004. *Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://www.riigiteataja.ee/akt/773389>
[Kasutatud 28 01 2018].

Anon., 2005. *The National Defense Strategy of the United States of America*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/nds/nds2005.pdf>
[Kasutatud 04 12 2017].

Anon., 2017. *Eesti Julgeolekupoliitika alused*, Tallinn: Kaitseministeerium.

Anon., 2020. *Siseturvalisuse arengukava eelnõu 2020-2030*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://www.siseministeerium.ee/et/STAK2030>
[Kasutatud 24 03 2021].

Anon., 2023. *Kaitseministeerium*. [Võrgumaterjal]
[Kasutatud 2024].

Anon., kuupäev puudub *Kaitseministeerium*. [Võrgumaterjal]
Available at:
https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/395xiii_rk_o_lis_a.pdf
[Kasutatud 24 03 2021].

Bachmann, S.-D. & Gunneriusson, H., 2015. *Hybrid Wars: The 21-st century's new threats to Global Peace and Security*. [Võrgumaterjal]
Available at:
http://journals.co.za/docserver/fulltext/militaria/43/1/militaria_v43_n1_a5.pdf?expires=1509975471&id=id&accname=guest&checksum=8D0372D258708B8FE748B0465452C759
[Kasutatud 06 11 2017].

Băhnăreanu, C., 2015. The Evolution of Warfare from Classic to Hybrid. *Strategic impact*, 55(2), pp. 57-66.

Balzacq, T., 2005. The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context. *European Journal of International Relations*, 11(2), pp. 171-201.

Berdal, M., 2011. The "New Wars" Thesis Revisited. rmt:: *The Changing Character of War*. Oxford: Oxford University Press.

Bjerregaard, T., 2012. *Hybrid Warfare: A Military Revolution or Revolution in Military Affairs?*. [Võrgumaterjal]
Available at:

<http://www.difesa.it/SMD /CASD/IM/IASD/65sessioneordinaria/Documents/HYBRIDWARFAREIN MILITARYAFFAIRSMO.pdf>
[Kasutatud 31 10 2017].

Braun, V. & Clarke, V., 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), pp. 77-101.

Broyles, D. A. & Blankenship, B., 2017. *The Role of Special Operations Forces in Global Competition*. [Võrgumaterjal]
Available at: https://www.cna.org/cna_files/pdf/DRM-2017-U-015225-1Rev.pdf
[Kasutatud 12 11 2017].

Brunschot, E. E. V. & Sherley, A. J., 2005. Communicating Threat: The Canadian State and Terrorism. *The Sociological Quartely*, pp. 645-669.

Buzan, B., 1991. New patterns of global security in the twenty-first century. *International* , pp. 431-451.

Buzan, B. & Hansen, L., 2009. *The evolution of international security studies*. 1st edition toim. s.l.:Cambridge University Press.

Buzan, B. & Little, R., 2000. *International systems in world history: remaking the study of international relations*. Oxford: Oxford University Press.

Buzan, B., Wæver, O. & Wilde, J. d., 1998. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.

Connell, M. E. & Evans, R., 2015. *Russia's "Ambiguous Warfare" and Implications for the U.S. Marine Corps*. [Võrgumaterjal]
Available at: https://www.cna.org/cna_files/pdf/dop-2015-u-010447-final.pdf
[Kasutatud 20 11 2017].

Costa, R., 2021. *Hybrid Threats in the Context of European Security*. Lisboa, Instituto da Defesa Nacional .

Côté, A., 2016. Agents without agency: Assessing the role of the audience in securitization theory. *Security Dialogue*, 47(6), pp. 541-558.

Crigler, A. N., 1998. *The Psychology of Political Communication*. s.l.:University of Michigan Press.

Defence, D. o., 2005. *The National Defence Strategy of The United States of America*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://archive.defense.gov/news/Mar2005/d20050318nds1.pdf>
[Kasutatud 10 01 2020].

Denton, R. E. & Woodward, G. C., 1998. *Political Communication in America*. s.l.:Praeger.

Deshpande, V., 2018. *Hybrid Warfare: The Changing Character of Conflict*. s.l.:Pentagon Press.

Dijk, T. A. v., 2008. *Discourse and Context: A Sociocognitive Approach*. s.l.:Cambridge University Press.

Dvorak, J., 2016. *Complexity In Modern War: Examining Hybrid*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://bearworks.missouristate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4030&context=theses>
[Kasutatud 07 03 2018].

- Dyki, E., 2016. *The "Hybrid" War of Russia*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://docplayer.net/15294595-The-hybrid-war-of-russia-experience-of-ukraine-for-the-baltic-states.html>
[Kasutatud 05 03 2018].
- Emmers, R., 2007. "Securitization," in *Contemporary Security Studies*, edited by Alan Collins. s.l.:Oxford University Press.
- Eriksson, J., 1999. Observers or Advocates? On the Political Role of Security Analysts. *Cooperation and Conflict*, 34(3), pp. 311-330.
- Flick, U., 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Freedman, L., 2013. *Strategy: A History*. Oxford: Oxford University Press.
- Gerassimov, V., 2013. Ценность науки в предвидении: Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. *Военнопромышленный Курьер*, 8(476).
- Gerassimov, V., 2016. По опыту Сирии. *Военнопромышленный Курьер*, 09 03, pp. 2-3.
- Glenn, R. W., 2009. Thoughts on "Hybrid" Conflict. *Small Wars Journal*.
- Graber, D. A., 2011. *On Media Making Sense of Politics*. 1st Edition toim. s.l.:Oxford University Press.
- Hague, R., Harrop, M. & McCormick, J., 2016. *Comparative Government and Politics: An Introduction*. 10th Edition toim. s.l.:Palgrave Macmillan.
- Hammes, T. X., 2005. Insurgency: Modern Warfare Evolves into a Fourth Generation. *Strategic Forum*, Kõide 214, pp. 1-8.
- Hendrych, D., 2019. *Securitization of hybrid war in the Czech Republic*. Prague: Charles University.
- Hoffman, F. G., 2007. *Conflict in the 21st century: The rise of Hybrid Wars*. [Võrgumaterjal]
Available at:
http://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf
[Kasutatud 02 10 2017].
- Hoffman, F. G., 2009. Hybrid Warfare and Challenges. *Joint Force Quarterly*, pp. 34-39.
- Hoffman, F. G., 2017. *The Evolution of Hybrid Warfare and Key Challenges*. s.l., s.n., p. 3.
- Hoffman, F. G., 2017. *The Evolution of Hybrid Warfare and Key Challenges*. [Võrgumaterjal]
Available at: <http://docs.house.gov/meetings/AS/AS00/20170322/105746/HHRG-115-AS00-Wstate-HoffmanF-20170322.pdf>
[Kasutatud 02 11 2017].
- Hofmeister, W. & Grabow, K., 2011. *Political Parties Functions and Organisation in Democratic Societies*. s.l.:Konrad Adenauer Stiftung, 2011.
- Huber, T. M., 2002. *Compound Warfare: A Conceptual Framework*. Kansas, U.S. Army Command and General Staff College Press, pp. 1-10.
- Hunter, E. & Pernik, P., 2015. *The Challenges of Hybrid Warfare*. [Võrgumaterjal]
Available at: https://www.icds.ee/fileadmin/media/icds.ee/failid/Eve_Hunter_Piret_Pernik_-

Challenges of Hybrid Warfare.pdf

[Kasutatud 22 12 2017].

Huovinen, P., 2011. *Hybrid Warfare-Just a Twist of Compound Warfare?*, Helsinki: National Defence University.

Hysmans, J., 1998. Revisiting Copenhagen: Or, On the Creative Development of a Security Studies Agenda in Europe. *European Journal of International Relations*, 4(4), pp. 479-505.

Jarvis, D. S., 2009. *Ulrich Beck, Globalization and the Rise of the Risk Society: A Critical Exegetic Analysis*. [Võrgumaterjal]

Available at: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1162662

[Kasutatud 14 03 2018].

Jervis, R., 1978. Cooperation Under the Security Dilemma. *World Politics*, 30(2), pp. 167-214.

Juškin, V., 2016. *Eesti Rahvusringhääling*. [Võrgumaterjal]

Available at: <http://www.err.ee/576380/juskin-sisejulgeolek-on-sama-tahtis-kui-riigikaitse>

[Kasutatud 12 11 2017].

Jõgi, R.-A., 2017. *Heidutuse kontseptsiooni sisustamine hübriidsõja parameetrite raames*.

[Võrgumaterjal]

Available at: https://ilias.mil.ee/goto.php?target=file_57086_download&client_id=uusilias

[Kasutatud 04 10 2017].

Kaitseministeerium, 2017. *Eesti julgeolekupoliitika alused*, Tallinn: Kaitseministeerium.

Kaitseministeerium, 2023. *Eesti julgeolekupoliitika alused*, Tallinn: Kaitseministeerium.

Kaitsepolitseiamet, 2014. *Aastaraamat 2014*, s.l.: s.n.

Kaitsepolitseiamet, 2022. *Kaitsepolitsei aastaraamat 2021-2022*. Tallinn: Kaitsepolitseiamet.

Kaitsepolitseiamet, 2023. *Kaitsepolitsei aastaraamat 2022-2023*. Tallinn: Kaitsepolitseiamet.

Karpavičiūtė, I., 2017. Securitization and Lithuania's National Security Change. *Lithuanian Foreign Policy Review*, Köide 36, pp. 9-33.

Katz, R. S., 2002. *Political Parties in the New Europe. Political and Analytical Challenges*. New York: Oxford University Press.

Kidron, A., 2008. *Uurija käsiraamat*. Tallinn: Mondo.

Kissinger, H., 2013. *A World Restored: Metternich, Castlereagh and the Problems of Peace, 1812-22*. s.l.: Echo Point Books & Media.

Kivirähk, J., 2017. *Kaitseministeerium*. [Võrgumaterjal]

Available at:

http://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaits_e_oktoober_2017.pdf

[Kasutatud 12 01 2018].

Korybko, A., 2015. *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*.

[Võrgumaterjal]

Available at: <http://www.greenvillepost.com/special/AK-Hybrid-Wars-updated.pdf>
[Kasutatud 05 03 2018].

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: s.n.

Liang, Q. & Xiangsui, W., 1999. *Unrestricted Warfare*. Beijing: PLA Literature and Arts Publishing House.

Lind, W. S. et al., 1989. The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. *Marine Corps Gazette*, 10, pp. 22-26.

Lokk, A., 2022. *Suunatud illegaalne migratsioon kui hübriidne väljakutse Eesti sisejulgeolekule Valgevene hübriidrünnakute näitel*, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

MacCuen, J. J., 2008. Hybrid Wars. *Military Review March-April*, 88(2), pp. 107-113.

McDonald, M., 2008. Securitization and the Construction of Security. *European Journal of International Relations*, 14(4), pp. 563-587.

McDonald, S. D., Jones, B. & Frazee, J. M., 2012. Phase zero, How China Exploits It, Why the United States Does Not. *Naval War Collage Review*, 65(3).

McNair, B., 2003. *An Introduction to Political Communication*. s.l.:Psychology Press.

McQuail, D., 2003. *McQuaili massikommunikatsiooni teooria*. s.l.:Tartu Ülikooli Kirjastus.

Monaghan, A., 2016. *The 'War' in Russia's 'Hybrid Warfare'*. [Võrgumaterjal]

Available at: http://ssi.armywarcollege.edu/pubs/parameters/issues/Winter_2015-16/9_Monaghan.pdf
[Kasutatud 02 11 2017].

Montgomery, M., 2008. *An introduction to language and society*. 3rd toim. New York: Routledge.

Mumford, A. , McDonald, J., 2014. *Ambiguous Warfare*, Shrivenham: Development, Concepts and Doctrine Centre.

Murray, W. & Mansoor, P. R., 2012. *Hybrid Warfare Fighting Complex Opponents from the Ancient World*. s.l.:Cambridge University Press.

Mälksoo, M., 2010. Akadeemilised julgeoleku-uuringud sõja ja rahu vahel. *Diplomaatia*, pp. 16-29.

Mölder, H., 2016. *ROHKEM JULGEOLEKUT JULGE OLEK ≠ MAAILM*, Tartu: Postimees.

NATO, 2022. *NATO 2022 Strategic Concept*, s.l.: s.n.

Nemeth, B., 2002. *Future War and Chechnya: A Case for Hybrid Warfare*. [Võrgumaterjal]

Available at:

https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf?sequence=1&isAllowed=y
[Kasutatud 26 11 2017].

Nemeth, W. J., 2002. *Future war and Chechnya : a case for hybrid warfare*. [Võrgumaterjal]

Available at: https://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf
[Kasutatud 21 10 2017].

Norrander, B. & Wilcox, C., 2009. *Understanding Public Opinion*. Third Edition toim. s.l.:CQ Press.

Oolup, L., 2017. *Küberinnakute rakendamise hübriidsõjapidamise meetodina*. [Võrgumaterjal]

Available at:

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/56936/oolup_laura_ba_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

[Kasutatud 14 10 2017].

Patton, M. Q., 2002. Two Decades of Developments in Qualitative Inquiry, A Personal, Experiential Perspective. *Qualitative Social Work*, 1(3), pp. 261-283.

Pikner, I. & Žilinčík, S., 2016. *Military Concepts and Hybrid War*. [Võrgumaterjal]

Available at:

<http://www.wsb.edu.pl/container/Wydawnictwo/Forum%204%202016%20Special%20Issue%20no1/forum-002.pdf>

[Kasutatud 23 11 2017].

Praks, H., 2015. Hybrid or Not: Deterring and Defeating Russia's Ways of Warfare in the Baltics-the Case of Estonia. *Research Paper- NATO Defence College*.

Puyvelde, D. V., 2015. *North Atlantic Treaty Organization*. [Võrgumaterjal]

Available at: <https://www.nato.int/docu/review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/>

[Kasutatud 23 11 2017].

Radin, A., 2017. *Hybrid Warfare in the Baltics: Threat and Potential Responses*, California: RAND Corporation.

Renz, B. & Smith, H., 2016. *Russia and Hybrid Warfare- Going Beyond the Label*, s.l.: University of Helsinki.

Riigikantselei, 2017. *Riigikaitse arengukava 2017–2026*. [Võrgumaterjal]

Available at:

https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/rkak_2017_2026_avalik_osa.pdf

[Kasutatud 24 03 2021].

Riigikantselei, 2019. *Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteetid 2020–2021*. [Võrgumaterjal]

Available at: <https://www.riigikantselei.ee/el-poliitika-julgeolek-ja-riigikaitse/eesti-euroopa-liidu-poliitika/el-poliitika>

[Kasutatud 24 03 2021].

Riigikantselei, 2021. *Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteetid 2022-2023*. [Võrgumaterjal]

Available at: <https://www.riigikantselei.ee/media/1318/download>

[Kasutatud 16 03 2024].

Riigikantselei, 2021. *Riigikaitse arengukava 2022-2031*, Tallinn: Riigikantselei.

Roulston, K., 2010. Considering quality in qualitative interviewing. *Qualitative Research*, 10(2).

Sazonov, V., Koort, E., Heinsoo, P., Paas, K., 2020. *Introduction of Hybrid Threats of Internal Security*, Tallinn: Academy of Security Sciences.

Sazonov, V., Sägi, J., 2022. *Gerassimovi „doktriini“ kommenteeritud tõlge: sõjalises ja hübriidsõja kontekstis*, Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

- Sazonov, V. & Müür, K., 2017. Introduction: Russian hybrid and information warfare. *ENDC Occasional Papers*, Issue Volume 6, pp. pp.9-12.
- Schroefl, J. & Kaufman, S. J., 2014. Hybrid Actors, Tactical Variety: Rethinking Asymmetric and Hybrid War. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(10), pp. 862-880.
- Shirky, C., 2011. The Political Power of Social Media. *Foreign Affairs*, 90(1), pp. 28-41.
- Siseministeerium, 2020. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030*, Tallinn: Siseministeerium.
- Sliwa, Z., 2017. "Hybrid warfare"- the Military Security Domain's considerations. *Russian information operations against Ukrainian Armed Forces and Ukrainian Countermeasures(2014-2015)*, 06.
- Stake, R. E., 1995. *The Art of Case Study Research*. 1st toim. California: SAGE Publications Ltd..
- Stritzel, H., 2007. Towards a Theory of Securitization: Copenhagen and Beyond.. *European Journal of International Relations*, 13(3), pp. 357-383.
- Sun, Z. & Bin, S., 2001. *Sõja seadused*. Tartu: Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused, Eesti Keele Sihtasutus.
- Zandee, D. & Stoetman, A., 2023. *Countering hybrid threats: The role of the Joint Expeditionary Force*. Hague, The Clingendael Institute.
- Zdeněk, K., Bechná, Z. & Števkov, P., 2016. *Hybrid warfare: its concept, potential and how to fight it*. Ostrava, Jagello 2000.
- Ziemke, E. F., 1983. The Soviet Theory of Deep Operations. *The US Army War College Quarterly: Parameters*, 13(1), pp. 23-33.
- Teabemet, 2016. *Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas*, s.l.: s.n.
- Teddle, C. & Tashakkori, A., 2009. *Foundations of Mixed methods research*. London: SAGE Publications Ltd.
- Teddle, C. & Yu, F., 2007. Mixed methods sampling: A typology with examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), pp. 77-100.
- Toomla, R., 1996. *Eesti ja euroopa poliitiline maastik*. Tallinn: AS Investeek.
- Uudenberg, T., 2009. *Julgeolekuidentiteedi seos ohu tajumisega. David L. Rousseau konstruktivistlike seisukohtade testimine..* [Võrgumaterjal]
Available at:
<http://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/8188/Uudebergtiina.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
[Kasutatud 12 01 2018].
- Vabariigi Valitsus, 2023. *Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteetid 2023–2025*, Tallinn: Riigikantselei.
- Wæver, O., 1995. Securitization and Desecuritization. *On security*, pp. 46-86.
- Wæver, O., 2000. The EU as a Security Actor: Reflections from a Pessimistic Constructivist on Post-Sovereign Security Orders. rmt.: *International relations theory and the politics of European integration: power, security, and community*. London: Routledge, pp. 250-294.

- Wæver, O., 2011. Politics, security, theory. *Security Dialogue* , 42(4-5), pp. 465-480.
- Vahar, P., 2015. *Hübriidsõja olemus Ukraina näitel*. [Võrgumaterjal]
Available at: <https://digi.lib.ttu.ee/i/file.php?DLID=3724&t=1>
[Kasutatud 13 09 2017].
- Walt, S. M., 1991. The renaissance of security studies. *International Studies Quarterly*, 35(2), pp. 211-239.
- Varrak, T., 2001. *Poliitika -ja riigiteadus*. Tallinn: Külim.
- Watson, S. D., 2010. The Securitization of Humanitarian Migration: Digging Moats and Sinking Boats.. *Journal of Refugee Studies*, 23(3), pp. 404-406.
- Vaughan-Williams, N. & Peoples, C., 2010. *Critical security studies : an introduction*. New York: Routledge.
- Wodak, R., 2009. *The Discourse of Politics in Action: Politics as Usual*. Basingstoke: Palgrave Macmillan UK.
- Wolfers, A., 1965. *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*. Baltimore & London: The Johns Hopkins University Press.
- Vuori, J. A., 2011. *How to do Security with words: A Grammar of Securitisation in the People's Republic of China*. Turku: Turun Yliopisto.
- Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.
- Yin, R. K., 2003. *Case Study Research: Design and Methods*. 3. Edition toim. Thousand Oaks, California: Sage.
- Yin, R. K., 2014. *Case Study Research Design and Methods*. 5th Edition toim. Thousand Oaks, California: Sage.
- Бартош, А., 2018. *Стратегия и контрстратегия гибридной войны*, s.l.: s.n.
- Месснер, Е., 1960. *Мятеж-имя третьей всемирной*. s.l.:s.n.

Lisa 1. Intervjuu küsimused

1. Kuidas määratleksite mõistet hübriidohud ja kuidas need ohud julgeolekuohuna avalduvad?
2. Kopenhaageni koolkonna julgeolekusektorid jaotuvad sõjaliseks, poliitilisteks, majanduslikuks, sotsiaalseks ning keskkonna sektoriks. Kas ja kuidas näete võimalust hübriidohtude esinemiseks nendes sektorites Eestis?
3. Millises julgeolekusektoris näete hetkel kõige suuremaid probleeme? Kirjeldage täpsemalt probleemi olemust.
4. Kas Teie arvates on tänased õigusaktid vastavuses hübriidohtudest tulenevate julgeolekuriskidega? Juhul kui ei, siis millised oleksid Teie parandusettepanekud?
5. Vastavalt hübriidohtude klassikalistele tunnustele, hõlmavad need ohud erinevaid julgeolekusfääre. Kas Teie arvates on täna erinevate ametkondade koostöö selles osas piisav? Juhul kui ei, siis missugused võiksid olla täiendavad meetmed olukorra parandamiseks?
6. Hübriidohtudest tulenevalt on üheks neid iseloomustavaks teguriks kogu ühiskonna lõhestamine. Kuidas näete Teie hetkel hübriidohte, mis on suunatud ühiskonna sidususele ja mis võiksid olla meetmed nende ohtude ennetamiseks?
7. Missugusena näete Teie Eesti panust Euroopa hübriidohtude kompetentsikeskuse liikmena?

Lisa 2. Dokumendianalüüsi koodipuu ja nende esinemine

Kood	Eesti julgeolekupoliitika alused	Riigikaitse arengukava	Eesti Euroopa Liidu poliitika prioriteedid	Siseturvalisuse arengukava 2020-2030
1. Koordineeritud vaenulik mõjutustegevus	0	0	0	1
2. Majanduslik surve	0	0	0	2
3. küberrünnak	0	2	2	4
4. inforünnak	2	1	3	2
5. Energiajulgeoleku ohustamine	2	2	2	0
6.Rände kasutamine mõjutusvahendina	3	1	7	4